

ARAP BAHARI SONRASI YEMEN: ÜLKEDEKİ TEMEL AKTÖRLER VE KOALİSYON OPERASYONLARININ MEŞRULUĞU *

Yemen in the Aftermath of the Arab Spring: The Main Actors in the Country and the Legitimacy of the Coalition Operations

Yakup CAN¹

ÖZET

Tarihi olarak Kuzey ve Güney arasında iç çekişmelere sahne olan Yemen’de yaşanan 1990’daki birleşme; ülkedeki istikrarsızlığı sona erdirmemiş aksine günümüze kadar devam edecek olan iç çatışmalara zemin hazırlamıştır. Ülkenin; kuzeyinde Husi isyanları, güneyinde ayrılıkçı el-Hirak oluşumu, geniş kabile yapılanmaları ve el-Kaide’nin varlığı gibi etmenler Yemen’de meydana gelen parçalı yapı üzerindeki temel aktörler idi. Ülkedeki kıt kaynaklar üzerinde yürütülen bu mücadele; 2011 Arap Baharı ile doruk noktasına ulaşırken, oluşan otorite boşluğu da ülkedeki bu aktörlere geniş manivela alanları sağladı. Nitekim sözü edilen ülke içi aktörlerden en önemlisi olarak kabul edilen Husilerin; gerek 2004-10 arası dönemde rejim karşıtı yürütükleri mücadele deneyimlerinden gerekse devrik lider Abdullah Salih ile kurdukları müttefiklikten faydalanarak ülkenin güneyine doğru ilerleyişleri, Mart 2015’te Suudi liderliğindeki koalisyon ülkelerinin askeri operasyonuna dönüştü. Yürütülen bu operasyonların meşruluğuna ilişkin ise, koalisyon ülkeleri tarafından çeşitli argümanlar ileri sürülmüş fakat bu operasyonların bireysel ya da kolektif meşru müdafaaya mı yoksa davet üzerine müdahaleye mi dayandığına ilişkin ise net ifadeler kullanılmamıştır. Bu çalışmadaki ilk amaç; Yemen’deki mevcut parçalı yapının yeni bir olgu olmadığını ve bu yapı üzerinde önemli rol oynayan Husilerin, ülkede nasıl etkin bir pozisyona geldiklerini göstermek olacaktır. Çalışmanın ikinci temel amacı ise; Husilere karşı başlatılan askeri operasyonların, neden bireysel ya da kolektif meşru müdafa hakkından ziyade davet üzerine müdahale doktrinine dayandırılabilceğini; askeri davette bulunan Mansur Hadi’nin gerek uluslararası toplum tarafından meşru otorite olarak kabul edilmesi gerekse ülkenin belirli bölgeleri üzerindeki kontrolünü hâlâ sürdürüyor olması gerekçelerinden kaynaklandığını göstermeye çalışmak olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Husiler, Arap Baharı, Suudi Arabistan, davet üzerine müdahale, bireysel-kolektif meşru müdafa.

ABSTRACT

The unification of Yemen in 1990, which has historically been the scene of internal conflicts between North and South, has not ended the instability in the country unlike; this situation has prepared the ground for internal conflicts that will continue until today. The Houthi rebellions in the north of country, the separatist al-Hirak formation in the south of country, the large tribal structure and al-Qaeda were the main actors on the fragmented structure in Yemen. This struggle on scarce resources in the country peaked with the 2011 Arab Spring and the resulting authority vacuum provided wide scopes for these actors in the country. The Houthis who are accepted as the most important of the mentioned domestic actors started to progress towards the south of country by benefiting from both their military experiences which acquired between 2004-10 and also the alliance which they established with the ousted leader Abdullah Saleh. As a matter of fact, this progress turned into a military operation of Saudi-led coalition countries in March 2015. Various arguments have been put forward by the coalition countries regarding the legitimacy of these operations, but no clear statements have been made as to whether these operations are based on individual or collective self-defence or on intervention by invitation. First goal of this study; to indicate that the existing fragmented structure in Yemen is not a new phenomenon and how the Houthis, who played an important role in this structure, became active in the country. Second aim of this study; to demonstrate why military operations launched against Houthis can be based on an invitation to intervention doctrine rather than an individual or collective right to self-defence owing to Mansour Hadi who is both recognized as a legitimate authority by the international community and also still maintaining control over the certain regions of the country.

Keywords: Houthis, Arab Spring, Saudi Arabia, intervention by invitation, individual-collective self-defence.

EXTENDED ABSTRACT

It is necessary to evaluate the foundations of Yemen's fragmented structure today in terms of domestic and foreign actors. The Houthis which operates in the north of the country, comes to the fore. The Husi formation, which started its activities as a cultural platform in the Sa'dah province under the name of "*Believing Youth*" in order to preserve the Zaydi values against the increasing Wahhabi spread in the Shiite settlements in the early 1990s, turned into in progress of time an anti-regime movement due to some grievances like economic, political, religious and it waged six intermittent battles (2004-10) against the central government. Another important actor in the country is the al-Hirak being active in the south of country. Despite of unification of North and South in 1990, ongoing marginalization on South by North led to emerge an extended secessionist movement in 2007 under the name of al-Hirak. As well as these movements, there are also else domestic actors deteriorating Yemen's integrity like al-Qaida, ISIS. In briefly, Yemen was not a stranger to existing fragmented structure before Arab Spring. The developments that deepened further this fragmented structure emerged with the Arab Spring. NDC which conducted led by Hadi came up with a six-zone federal system, but this proposal was not accepted by Houthis and Southerners owing to the fact that that proposal didn't enable right access to sea for Houthis and an autonomous region for Southerners under the former PDRY borders. Eventually, this situation led to Houthis to occupy the capital Sana'a in September 2014, and then to move toward south of country. After increasing Houthi threat, Hadi escaped to Riyadh and he demanded a military intervention from GCCs.

Although the threat or use of force are prohibited obviously under the article 2(4) of the UN Charter, in two situations military force may be used in self-defence under Article 51 of the Charter and military force may also be used if it is authorised by the UNSC under Chapter VII. After military operations were launched, coalition countries issued a letter concerning the legality of operations. Firstly, they referred to collective self-defence by using "... *the presence of heavy weapons and short and long-range missiles beyond the control of the legitimate authorities poses a grave and ongoing threat to our countries...* (UNSC, March 2015:5)" statement. In order for the external dimension to be open in the framework of collective self-defence, attacks must be spread directly from the third state. However, the events that took place in Yemen did not constitute an external attack, conversely, the Houthi-Salih supporters were fighting against the local components such as Hadi royalties, al-Hirak, al-Islah. In other words, it is a struggle of Yemenis against Yemenis. Unlike the Houthis; al-Qaeda and ISIS were external compounds, but the threat of al-Qaeda and ISIS was seen as a side factor written in the letter. The main argument in the coalition attacks against the Houthis was the thesis that this formation was supported by the regional forces. That is to say, indirectly referring to Iranian support, but the lack of precise data on Iran's control shows that the collective aspect of operations is open to debate. Secondly, they referred to individual self-defence by using "*The Houthis have already carried out a bare-faced and unjustified attack on the territory of Saudi Arabi, in November 2009, and their current actions make it clear that they intend to do so again* (UNSC, March 2015:5)" statement. Saudi Arabia, in the face of preventive self-defence doctrine re-interpreted by the Bush Doctrine after the 9/11 events, could have taken the position of preventive warfare, which could be justified by its legitimate defence, but the Riyadh administration did not provide convincing evidence in order to prove it. And finally, when the "*intervention by invitation*" doctrine is handled, there are some questions which need to be answered. For instance, when Hadi requested military support from GCC's by fleeing to Riyadh, was he the legal leader of Yemen? To be applied the "*intervention by invitation*" doctrine, the request should come from the highest authorities and also effective control and international recognition of the person who makes the invitation plays an important role as well. As we take account of the request of Hadi; although he had fled from country, he still had control over the southern parts of the country and was regarded as a legitimate authority by the international community, so his military invitation was based on the legitimate basis of these operations. First goal of this study; to indicate that the existing fragmented structure in Yemen is not a new phenomenon and how the Houthis became active in the country. Second aim of this study; to demonstrate why military operations can be based on an invitation to intervention doctrine rather than an individual or collective right to self-defence.

GİRİŞ

Yaklaşık 400 yıl Osmanlı egemenliğinde kaldıktan sonra 1917’de bağımsızlığını ilan eden Kuzey Yemen ile yaklaşık 150 yıl boyunca İngiltere egemenliğinde kaldıktan sonra 1967’de bağımsızlığını ilan eden Güney Yemen arasındaki ilişkiler tarihi olarak dalgalı bir yapıya sahipti. 1990’da iki bölgenin “Yemen Cumhuriyeti” adı altında birleşmesi; modern Yemen Cumhuriyeti üzerindeki istikrarsızlığı sona erdirmeyi aksine günümüze kadar devam edecek olan iç çatışmaların zeminine olanak sağladı. İlk olarak 1994’te Kuzey ve Güney arasında ortaya çıkan iç savaş ile modern Yemen tarihindeki hoşnutsuzlukların tohumu ekilirken; ülkedeki bu hoşnutsuzlukları, 2000’lerin başında Kuzey merkezli Husi ve Güney merkezli el-Hirak isyanları takip etti. Ülkenin kuzey ve güneyindeki rejim karşıtı yapılanmaların yanı sıra mevcut geniş kabile ağı ile el-Kaide terör örgütünün varlığı gibi diğer etmenler; ülkedeki kıt olan kaynaklar üzerinde uzun süreden beri devam eden bir mücadele alanı oluşturmaktaydı. Ülkedeki kıt kaynaklar üzerindeki bu mücadele, 2011 Arap Baharı ile daha da derinleşti. Başarısız sonuçlanan Ulusal Diyalog Konferansı (UDK) görüşmelerinin neticesinde devrik lider Abdullah Salih’in müttefikliğinden de faydalanan Husilerin, Eylül 2014’te başkent Sanaa’yı ele geçirmesi ve akabinde de ülkenin güneyine doğru ilerleyişi; geçiş sürecine liderlik eden Mansur Hadi’nin, Körfez ülkelerinden askeri yardım talebinde bulunmasına neden oldu. Suudi öncülüğündeki koalisyon tarafından Mart 2015’te Husilere yönelik başlatılan askeri operasyonlar günümüzde de halen devam ederken; bu operasyonların meşruluğu ise, hukuki olarak tartışılmaktadır.

Bu çalışmada; Yemen’in mevcut parçalı yapısının daha da derinleşmesinde etkin rol oynayan ülke içi-dışı aktörler ile Suudi öncülüğündeki koalisyon tarafından Yemen’de yürütülen operasyonların hukuki boyutu ele alınacaktır. Bu çerçevede araştırma; Arap Baharı’nın, Yemen’de başladığı Mart 2011’den günümüze kadar olan sürecin siyasi ve hukuki yönleriyle sınırlandırılırken ülkede etkin rol oynayan aktörlerin tanıtımında 2011 öncesi döneme de başvurulacaktır. Ele alınan bu çalışmadaki temel amaç; “ülkedeki aktörlerin Yemen’in parçalı yapısının derinleşmesinde ne ölçüde rol oynadıkları ve bu aktörlerden bir olan Husilere karşı Suudi öncülüğündeki koalisyon tarafından başlatılan operasyonların, hukuki olarak ne boyutta meşru olduğu?” sorusuna cevap aramaktır. Tüm amaçlar çerçevesinde makale iki bölüme ayrılacaktır. Makalenin birinci bölümünde; Yemen’in tarihçesine ilişkin kısa bir panorama çizilecek olup devamında ise; ülkedeki mevcut parçalı yapısının daha da derinleşmesinde etkin rol oynayan Husi Hareketi (Ensârullah), el-Hirak, İran ve Suudi Arabistan gibi temel aktörlerin tanıtımını ve Arap Baharı ile başlayan sürecin Yemen’e olan yansımaları ele alınacaktır. Birinci bölümde ifade edilen süreç takip edilerek Husilerin; Yemen sahnesindeki baskın güç pozisyonuna nasıl geldikleri ve Arap Baharı ile oluşan otorite boşluğundan nasıl istifade ettikleri gösterilmeye çalışılacaktır. Makalenin ikinci bölümünde ise; Yemen’de baskın bir pozisyona gelen ve devlet kurumlarını işgal eden Husilere karşı Suudi öncülüğündeki koalisyon tarafından 25 Mart 2015’te başlatılan askeri operasyonların, uluslararası hukuk açısından meşruiyeti ele alınacaktır. Bu çerçevede doğrultusunda araştırmada; tımdengelim yöntemi kullanılarak Husilerin, Yemen sahnesinde nasıl baskın bir pozisyona geldikleri ve

başlatılan koalisyon operasyonlarının neden bireysel ya da kolektif meşru müdafaa hakkından ziyade davet üzerine müdahale doktrinine dayandırılabilceği gösterilmeye çalışılacaktır. Bu amaç doğrultusunda da gerek siyasi ve tarihi kaynaklardan gerekse Birleşmiş Milletler (BM) kararları ile hukuki kaynaklardan istifade edilecektir.

1. Ülke Profili:

Arap yarımadasının güneyinde yer alan ve Kızıldeniz ile Hint Okyanusu'nu birbirine bağlayan Yemen'in; doğusunda Umman, kuzeyinde Suudi Arabistan, güneyinde Aden Körfezi ve batısında da Kızıldeniz bulunmaktadır. Yemen; dünya ticaretinin %8'inin gerçekleştiği Bab'ül Mendep Boğazı-Kızıldeniz-Süveyş Kanalı su yolunun güney girişini kontrol eden stratejik bir mevkidedir (Arslan, 2015:33). 527.951 km² yüz ölçümüne sahip olan Yemen'in günümüzdeki toplam nüfusu ise, 29.2 milyondur. Toplam nüfusun %98'i Müslüman olup bu oranın da %56'sı Sünni mezhebine bağlı Şafi ve %42'si de Şii mezhebine bağlı Zeydi kimselerden oluşmaktadır (World Population Review, 2019).

Milattan Önceki dönemde "Saba Melikesi Belkis " olarak bilinen Yemen; tarihi olarak 632'de İslam egemenliği altına ve devam eden süreçte de sırasıyla Eyyubi ve Memluklerin kontrolü altına girmiştir. (Altıntepe vd. 2013:4). Yavuz Sultan Selim'in, Mısır seferi sonrası ise 1517'de Osmanlı egemenliği altına giren Yemen; Birinci Dünya Savaşı'na kadar bu irade altında hüküm sürmüştür. 1910'da İmam Yahya'nın, Osmanlı egemenliğine karşı başlattığı isyan neticesinde Kuzey Yemen'e 1911'de kısmi bağımsızlık hakkı verildi. Osmanlı Devleti'nin, I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkmasından istifade ederek 1917'de tam bağımsızlığını ilan eden Kuzey Yemen'de; 1962'ye kadar olan süreçte hanedanlık hüküm sürmüş ve Kuzey'deki bu geleneksel yönetim tarzı, 1962'de Nasır destekli bir darbeye devrilerek yerine "Yemen Arap Cumhuriyeti (YAC)" adı altında yeni bir devlet kurulmuştur (Gün, 2013:123). Ülkenin kuzeyinde bu gelişmeler yaşanırken güneyinde ise, 1839'da Aden'i işgal ederek Hindistan sömürmesine bağlayan İngiltere yönetimi; Aden'de bulunduğu süre zarfında Güney Arabistan Yarımadası'ndaki kabileleri kontrol altına alarak bölgedeki limanlar üzerinde kontrol sağlamayı ve Yemen'in kuzeyindeki Zeydilere karşılık güneyindeki Sünnileri (Şafilere) bir denge unsuru olarak kullanmayı amaçlamaktaydı (Şahin, 2011:150-1). İngiltere'nin, 1967'de Güney Yemen'e bağımsızlık vermesi sonrası ise; Güney'de "Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti (YDHC)" adı altında yeni bir devlet kurulmuştur (Peterson, 2013:307). Yemen'in kuzey ve güneyinde de facto iki yapının meydana gelmesi sonrası; ülkede bütünlüğün sağlanmasına yönelik olarak çeşitli girişimlerde bulunulmuş fakat gerek Kuzey'in gerekse Güney'in ülke bütünlüğünü kendi kontrolü altında tutma isteği, olası bir birleşmenin meydana gelmesini 1990'a kadar mümkün kılmamıştır. 1987'de Kuzey ile Güney Yemen arasında yer alan Maribü'l-cevf bölgesinde zengin petrol rezervlerinin keşfedilmesi ve işlenmeye başlanmasıyla beraber petrol bölgesinde ortak arama yapmak amacıyla iki Yemen; bir anlaşma imzalamış ve yapılan anlaşma ile de birleşmeye giden süreçte ilk adım atılmış oldu (Şahin, 2011:153-4). Mayıs 1990'da ise, Kuzey ve Güney; Kuzey Yemen'in eski lideri Ali Abdullah Salih başkanlığı altında iki devletin birleştiğini öngören anayasayı kabul etti (Maktary vd. 2017:10) ve akabinde de başkenti Sanaa

olan tek bir “Yemen Cumhuriyeti” meydana geldi.

2. Yemen’in Parçalı Yapısının Oluşmasındaki Temel Aktörler:

Yemen’in günümüzdeki mevcut parçalı yapısı yeni bir olgu değildi bilakis ülkedeki kıt kaynaklar üzerinde geçmişten beri süregelen mücadelenin doruk noktası idi. Zeydi yerleşim bölgelerindeki Selefi/Vehhâbî yayılımına karşı koyma amacıyla ortaya çıkan Kuzey merkezli Husi Hareketi ile ekonomik, sosyal ve siyasi olarak merkezi hükümet tarafından ötekileştirildiğini hissedilen Güneylilerin oluşturmuş olduğu el-Hirak oluşumları; ülkedeki kıt kaynaklar üzerinde yürüten bu mücadelede en önemli iki aktör olarak ön plana çıkmakta idi. Ülkenin kuzey ve güneyindeki rejim karşıtı bu oluşumların yanı sıra el-Kaide’nin en faal kolu olarak kabul edilen AYEK ile Kuzey merkezli geniş kabile yapılanmalarının varlığı; ülkedeki parçalı yapının oluşmasında ön plana çıkan diğer önemli aktörler idi. Sözü edilen ülke içi bu aktörlere ek olarak Yemen’le uzun sınır hattına sahip olan Suudi Arabistan ve AYEK’e yönelik operasyonlar yürüten ABD gibi ülke dışı aktörler de Yemen sahnesinde önemli rol oynamakta idi. Yemen sahnesinde önemli rol oynadığı iddia edilen bir diğer aktör ise, İran idi. Özellikle Husilerin Şii olması ve Suudi Arabistan’ın, bu oluşuma karşı yürüttüğü askeri operasyonların yeni bir vekalet savaşı olarak lanse edilmesi gibi nedenler; Yemen sahnesindeki İran varlığının ele alınmasını da zaruri kılmaktadır.

2.1.Husiler (Ensârullah):

Yemen’in yakın tarihinde önemli bir rol oynayan Husilerin; ismindeki kelime kökeninin, başkent Sanaa ile Sadah yolu üzerinde yer alan “Hüth” şehriyle bağlantılı olduğu düşünülmektedir (Alblosi, 2016:147). Husi Hareketi’nin çıkış yeri ve kalesi konumunda yer alan Sadah vilayeti; Yemen’in başkenti Sanaa’ya yaklaşık 250 km (Dresch vd. 1995:416) Suudi Arabistan’ın güney vilayeti Negrân’a ise, yalnızca 50 km uzaklıkta yer almaktadır (Lux, 2009:378). Zeydiliğin, Yemen’in kuzeyinde etkin olarak görüldüğü tarihten itibaren Sanaa hangi siyasi gücün elinde olursa olsun en kuzeydeki Sadah şehri genellikle Zeydilerin kontrolü altında olmuştur. Sadah bölgesinin dağlık ve engebeli araziye sahip olması ve bu bölgenin merkezle bağlantısının sık sık kesik konumda olması bölgede kabile yönetiminin etkin olduğu gayri resmi otonom bir bölgenin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Yakın döneme kadar merkezi hükümet tarafından ihmal edilen bir şehir olan Sadah (Brandt, 2013:123); ufak çaplı gelişimini ise, Suudi Arabistan ile olan sınır ticaretinden sağlamıştır.

2000’lerin başında Sadah merkezli olarak ortaya çıkan Husi Hareketi’nin kökenlerini; 1970’lerden itibaren Zeydi yerleşim bölgelerinde artmaya başlayan Selefi/Vehhâbî faaliyetleri, ülkenin sosyo-ekonomik durumu ve ABD’nin Yemen’deki varlığı gibi gelişmelerde aramak gerekmektedir. Özellikle Yemen’in kuzeyindeki yerleşim bölgelerinde yaygınlık gösteren Suudi destekli Selefi/Vehhâbî faaliyetleri, Husi Hareketi’nin ortaya çıkmasına giden süreçteki en önemli faktördü. Tarihi olarak Suudi Krallığı; Yemen meydana gelecek olası bir güvensizlik ortamının kendi ülkesini de etkileyeceğini düşünmekteydi. Nitekim bu doğrultuda da Yemen politikasını şekillendiren Suudi Krallığı; özellikle Yemen’in güneyindeki sosyalist hükümetin zayıflatılması ve sosyalizmin bu

ülkede yerini sağlamlaştırmasının önüne geçme amacıyla 1970'lerden itibaren radikal gruplar vasıtasıyla ülkenin kuzey bölgelerinde yürütülen Selefi yayılımına cömert bir şekilde destek sağlama yoluna gitti (Brandt, 2013:125). 1980'lerden itibaren Suudi-Yemen sınırından içeri sızarak Zeydi yerleşim bölgelerinde vaazlar vermeye başlayan Suudi din adamları, aynı zamanda da bu bölgelerde çeşitli dini okullar dahi kurmaya başlamıştı (Rugh, 2015:143). Suudi Arabistan, Yemen'in kuzeyindeki bu faaliyetleri belli bir süreden sonra sadece "kafir" olarak nitelendirdiği sosyalistlere karşı değil aynı zamanda da aynı nitelemede bulunduğu Zeydi-Şiiilere karşı yönelmesi; Suudi karşıtı Zeydi ulemanın harekete geçmesine neden oldu. Kendi yerleşim bölgelerinde artan Selefi/Vehhâbî faaliyetlerine karşılık Zeydi ulemanın önde gelen isimleri, kendi gençlik merkezlerini açarak bu yayılıma karşı koyma yoluna gitti. 1991'den itibaren açılmaya başlayan çeşitli yaz okullarında Zeydi değerlerin korunmasına yönelik çeşitli dersler verilmekteydi. Daha sonrasında "Genç İnananlar" (al-Shabâb al-Mu'min) olarak adlandırılacak olan bu grubun 1994'e gelindiğinde Sadah'ta ve diğer çevre şehirlerde toplam 15 bin öğrencisi bulunmaktaydı (Winter, 2011:106). 1990'ların sonunda ise, grup içinde yaşanan ayrışma sonrası daha muhafazakâr düşüncelere sahip olan Hüseyin Bedreddin el-Husi taraftarları gruptan ayrıldı. Nitekim Husilerin bir hareket olarak Yemen sahnesinde şekillenmesi de bu ayrılık ile olacaktı. Husi Hareketi'nin şekillenmesinde rol oynayan diğer önemli faktörler ise; ABD'nin Yemen'deki varlığı ile Yemen'in sosyo-ekonomik durumu idi. Daha önceden ifade edildiği üzere ABD'nin Yemen'deki mevcudiyeti, el-Kaide'nin en faal kolu olarak kabul edilen AYEK'ten kaynaklanmaktaydı. 2000'de yakıt ikmali yapan ABD donanmasına ait USS Cole ile 2002'de Fransız petrol tankeri Limburg'a yönelik gerçekleştirilen saldırılar; küresel terörizme yönelik dikkatleri Yemen'e çevirmişti (Peterson, 2013:314). 11 Eylül olaylarının da bu dönemde yaşanması ABD'nin, Yemen üzerinde baskı uygulamasına ve ülkede el-Kaide'ye yönelik operasyonlar yürütmesine neden oldu. Bu tarihten itibaren terörle mücadele konusunda ABD'nin arka bahçelerinden birine dönüşen ülkede yürütülen operasyonlar; Yemenlilerin önemli bir bölümü üzerinde derin hoşnutsuzluklara neden oldu. Nitekim Hüseyin Husi de bunlardan biri idi ve takipçilerine verdiği derslerdeki anti-empyralist söylemleri daha sonrasında Husiler olarak adlandırılacak olan grubun milis güce dönüşmesinde bir kritik bir rol oynayacaktı. Husi Hareketi'nin oluşumundaki bir diğer önemli faktör ise; ülkedeki olumsuz sosyo-ekonomik durum idi. İfade edilen bu faktörün önemi; sadece Kuzey merkezli Husilerin ortaya çıkışında değil aynı zamanda da Güney merkezli el-Hirak isyanlarının oluşumunda oynadığı rolden kaynaklanmakta idi. %3,6'lık nüfus artışıyla dünyanın en hızlı nüfus artışına sahip ülkesi olan Yemen'de; işsizlik oranı %35-40, nüfusun üçte ikisi 25 yaşı altında ve yine toplam nüfusun %45'i günlük 2 doların altında yaşamaktaydı (Juneau, 2010:135-8). Nüfusun üçte biri ila üçte ikisi fakirlik sınırı altında yaşayan Yemen'deki (Peterson, 2013:316) bir diğer önemli sorun ise; Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın %30'unu, devlet bütçesinin %75'ini ve ihracatın %90'ını oluşturan petrol ile narkotik bir bitki olan qat üretimi için kullanılan su kaynaklarının hızla tükenmesi Yemen nüfusu için bir diğer önemli sorun idi (Juneau, 2010:136). Nitekim ülkedeki bu sosyo-ekonomik olumsuzluklar gerek Husilerin gerekse el-Hirak'ın; ülkedeki rejim karşıtı hoşnutsuz kimselerin desteğini kazanmada önemli rol oynadı.

1990'ların sonunda al-Shabāb al-Mu'min oluşumundan ayrılan Hüseyin el-Husi'nin beraberindeki yaklaşık 1 ila 3 bin takipçisine (Joffé, 2010:10) verdiği çeşitli dini ders ve vaazlarla şekillenmeye başlayan Husi Hareketi; 2000'lerin başından itibaren ise, silahlı bir milis güce evrilecekti. İfade edilen bu duruma rağmen el-Husi'nin, 2001-4 arası dönemde verdiği konferans ve vaazlarında açık bir şekilde isyan yahut devrim çağrısında bulunmamakta idi (Büyükkara, 2011:136) İsyân ve devrim çağrısının aksine verdiği sohbet ve derslerde yolsuzluğa bulaşmış ve ABD menfaatleri için çalışan birisi olarak gördüğü Devlet Başkanı Abdullah Salih'in; ülkenin Kuzey bölgelerindeki Selefi yayılımına göz yummasına, ABD'nin Yemen'deki faaliyetlerine izin vermesine ve ülkedeki olumsuz ekonomik duruma ilişkin herhangi bir reform girişiminde bulunmamasına yönelik çeşitli eleştirilerde bulunmakta idi (Büyükkara, 2011:136). Nitekim el-Husi'nin takipçilerine verdiği bu dersler Devlet Başkanı Salih'in, Sadah'ı ziyareti sırasında rejim karşıtı bir isyan hareketini başlatacağı. 2003'ün Şubat'ında hac vazifesini yerine getirmek amacıyla karayolu ile Mekke'ye gitmeye karar veren Devlet Başkanı Ali Abdullah Salih; aynı zamanda da yolu üzerinde bulunan Sadah şehrini ziyaret etme ve buradaki tarihi İmam el-Hadi Camii'nde namaz kılmayı planlamaktaydı fakat planlanan bu ziyaret Husilerin, namaz çıkışı yoğun protestolarına dönüştü (Lux, 2009:375). Nitekim bu durum rejim güçleri ile Husi takipçileri arasındaki yaklaşık altı yıl boyunca (2004-10) kesintili olarak sürecek olan Sadah savaşlarını başlatacağı. Husilerin, Salih rejiminden istedikleri arasında kontrolleri altındaki yerlerde Zeydi okullarının açılması, bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi, kendilerine yönelik ayrımcılığa son verilmesi gibi temelde dini, kültürel, iktisadi ve siyasi talepler bulunmaktaydı (Akyurt, 2010:318). Husilerin bu taleplerine karşın Salih rejimi ise; Husileri, İran ile iş birliği yapmakla ve 1962'de devrilen imamlığı diriltmeye çalışmakla suçlamaktaydı Haziran 2004'te başlayan çatışmaların ilk evrensinde grup lideri Hüseyin Bedreddin el-Husi'nin rejim kuvvetleri tarafından öldürülmesi rejim kuvvetleri ile Husi güçleri arasındaki çatışmaları sona erdirmemiş bilakis Husi takipçileri, Abdümelik el-Husi (Hüseyin el-Husi'nin kardeşi) liderliğinde Şubat 2010'a kadar olan döneme dek rejim karşıtı mücadelelerini sürdürmeye devam etti (Brandt, 2013:125). Ocak 2011'e gelindiğinde ise Husiler; Ortadoğu'ya yayılım gösteren Arap Baharı'nın, Yemen'e de sıçramasıyla oluşan otorite boşluğundan faydalanarak Eylül 2014'te başkent Sanaa'yı ve akabinde de Mart 2015'ten itibaren ülkenin güney şehirlerini ele geçirerek ülkenin kuzeybatı bölgelerinde mutlak bir kontrol sağlayacaktı (Alkaff, 2015:98).

2.2. El-Hirak:

Yemendeki parçalı yapının derinleşmesinde etkin rol oynayan bir diğer önemli faktör ise, Aden merkezli olarak ülkenin güneyinde faaliyet gösteren el-Hirak oluşumunun varlığı idi. 1990'daki Kuzey ve Güney'in Ali Abdullah Salih liderliğinde tek bir çatı altında birleşmesi sonrası yeni kurulan hükümetteki cumhurbaşkanı yardımcılığı pozisyonuna da Güney'in eski lideri Ali Salim al-Bid getirilmişti (Dahlgren, 2010:29). Kuzey ve Güney arasındaki bu güç dağılımına rağmen nüfusun büyük bir bölümünün ülkenin kuzeyinde yaşaması Cumhurbaşkanı Salih'e; gücün eşit bir şekilde dağıtılmayacağını göstermiş ve bu durumun 1993'teki parlamento seçimlerinde de doğrulanmış olması Kuzey'in, Güney üzerinde etkin bir kontrol sağlama çabası içine girmesine

neden oldu (Peterson, 2013:313). İç savaş sonrası yükselen enflasyon, mali yönetimin etkisizliği, devlet bürokrasisindeki tekelleşme ve Güneylilerin yönetim kademelerinden ötekileştirilmesi gibi nedenlere (Dahlgren, 2008:50) ek olarak güney şehirlerindeki valilerin tamamının ve bürokratların çoğunun Kuzey’den gelmesi, petrol gelirlerinin önemli bir kısmının ülkenin güneyinde yer alan Shabwah ve Hadramaut gibi bölgelerden gelmesine karşın paranın Kuzeyli elitlere akması gibi diğer önemli nedenler Güneyliler nezdinde oluşan dargınlıkların temelini oluşturmaktaydı (Peterson, 2013:313). Kuzeyli elitlerin, eski YDHC sınırları içerisinde yürüttüğü bu faaliyetler Güneyliler tarafından bir “işgal” olarak algılanmış (Augustin, 2014:11) ve bu durum da Güneyli liderlerin; birleşik bir devlet için sağlam bir zemin olmadığı gerekçesini öne sürerek Aden’e çekilmelerine sebebiyet verdi (Dahlgren, 2008:50). Aden’e çekilen Güneyli liderlerin, burada ayrı bir hükümet varmış gibi hareket etmeye başlaması Mayıs 1994’te bir iç savaşa dönüştü. Yaklaşık iki buçuk ay süren iç savaş; 7 Temmuz’da Kuzeyli kuvvetlerin Aden’i ele geçirmesi ve buradaki hükümet ofisleri-kamu sektörü şirketlerini yağmalaması ile sona erdi (Dahlgren, 2010:29). Kuzey-Güney arasındaki iç savaşın Kuzey’in lehine sonuçlanması; Kuzey’in, Güney üzerinde uyguladığı baskıyı daha da artırmasına neden oldu. Artan baskı akabinde de oluşan ekonomik, sosyal ve siyasi hayattan dışlanmışlık hissi 2007’de ülkenin güney şehirlerinde geniş çaplı bir protesto hareketine dönüştü. 1994’teki iç savaş sonrası devlet kurumlarından tasfiye edilen eski emekli komutan ve askerlerin organize ettiği ve artan hoşnutsuzlukların dile getirilmesi amacıyla bahar 2007’de tüm güneye yayılan bu gösteriler aynı zamanda da kendi içerisinde “infisâl” (ayrılık) taleplerini de barındırıyordu (Dahlgren, 2008:50-1). Al-harakat al-ganubiyat (Güney Hareketi) yahut el-Hirak olarak bilenen bu yapı; 2009’da liderliğe iç savaş sonrası sürgün hayatı yaşayan Ali Salim al-Bid getirdi fakat grup içerisindeki üyeler arasında; mutlak bir liderlik, hareketin yol haritası ve ne istediklerine ilişkin (ayrılmaya veya ayrılmama) herhangi bir fikir birliği bulunmamaktadır (Juneau, 2010:139).

2.3. Arap Yarım Adasındaki el-Kaide (AYEK):

Yemen’in parçalı yapıya sürüklenmesinde önemli rol oynayan bir diğer faktör ise, el-Kaide’nin en faal kolu olarak kabul edilen AYEK’in varlığı idi. El-Kaide’nin Yemen sahnesindeki varlığını, 1980’lerin sonundan itibaren başlatmak gerekmektedir. Sovyetler Birliği’nin, Afganistan işgali sonrası 1989’da bölgeden çekilmeye başlamasıyla bölgeye giden pek çok yabancı mücahit ülkelerine dönmeye başlarken bu yabancı mücahitlerin önemli bir kısmını da Yemenliler oluşturmaktaydı. Gerek Yemenli Afgan mücahitlerin Sovyetlere karşı mücadele ederken Selefi ideolojiyle tanışması gerek el-Kaide lideri bin Ladin’in babası Muhammed bin Ladin’in Yemen’in güney vilayeti olan Hadramaut kökenli olması ve gerekse de bin Ladin’in Yemenli kabilelerle olan ilişkisi gibi nedenler Yemen’in, bin Ladin tarafından el-Kaide eylemleri için verimli bir alan olarak görülmesine ve 1990’ların başında da ülkenin güney vilayeti olan Abyan’a bağlı Mudiyah köyünde örgütün ilk eğitim merkezinin açılmasına neden oldu (Schanzer, 2004:522). Kendilerinin “Aden-Abyan İslam Ordusu” diye adlandıran el-Kaide bağlantılı örgüt, bu tarihten itibaren Yemen’de pek çok terör eylemi gerçekleştirdi. Örgüt; 1992’de Aden’deki iki otelin bombalanması,

1998’de yabancı turistlerin kaçırılması gibi çeşitli terör eylemlerinde bulunsa da Yemen’deki varlığına yönelik dikkatleri çekeceği en etkili eylemlerini ise; 2000’de Aden limanındaki yakıt ikmali yapan Amerikan USS Cole donanmasına ve 2002’de Fransız tankeri Limburg’a yönelik bombalı saldırılarla gerçekleştirdi (Peterson, 2013:314). 11 Eylül saldırıları ile aynı dönemde gerçekleşen bu gelişmeler sonrası ABD; Arap yarımadasının güney-batı ucunda yer alan bu örgütü, el-Kaide’nin en faal kolu olarak gördü ve akabinde de Yemen’deki bu yapılanmaya karşı mücadele etme amacıyla Salih hükümeti ile yakından çalışmaya başladı (Rugh, 2015:144). Bu tarihten sonra terörle mücadele konusunda ABD’nin arka bahçelerinden birine dönüşen Yemen’de birçok militan ya etkisiz hale getirildi ya da hapse atıldı. ABD, 2003-7 arası dönemde yürüttüğü bu operasyonlara rağmen Yemen’deki el-Kaide varlığını tam anlamıyla ortadan kaldıramadı. Üstelik Suudi Arabistan’ın da bu dönemde kendi ülkesindeki el-Kaide yapılanmasına yönelik uyguladığı baskılar sonucu Suudi topraklarından kaçan pek çok el-Kaide militanı Yemen’e geçti ve Ocak 2009’da da Suudi ve Yemenli el-Kaide kollarının Arap Yarımadasındaki el-Kaide (AYEK) adı altında birleştiğini ilan etti (Juneau, 2010:140-1; Peterson, 2013:314). Arap Baharı süreci sonrası oluşan otorite boşluğundan faydalanan AYEK, 2011’den itibaren Güney’deki Hadhramaut, Shabwa, Abyan bölgelerinde önemli kontrol alanları sağlamış fakat AYEK’in, Güney merkezli bu bölgeler üzerindeki kontrol sahası BAE ve Suudi destekli birliklerin Mart 2015’ten beri yürüttüğü operasyonlar neticesinde minimum düzeye indirilmiştir (Ahmed, 2019).

2.4. Kabilecilik:

Yemen’de parçalı yapının oluşmasında en önemli faktörlerden biri de ülkede yaygın bir şekilde varlığını sürdüren kabilecilik yapılanmasıdır. Geleneksel olarak Yemen’de dört ana ve baskın kabile konfederasyonu bulunmaktadır. Ülkenin kuzeyinde yer alan ve askeri-politik olarak daha güçlü yapılanmalar olan Haşhid ile Bakil konfederasyonları, Yemen’deki en önemli iki kabile topluluğu olarak ön plana çıkarken; bunlara kıyasla daha zayıf bir pozisyonda olan ve Güney merkezli faaliyet gösteren Madhaj ile Zaraniq konfederasyonları ise, ülkedeki diğer iki önemli kabile yapılanması olarak ön plan çıkmaktadır (Peterson, 2016:119). Siyasi ve askeri olarak ülkenin en güçlü iki konfederasyonu olarak ön plana çıkan Haşhid ve Bakil konfederasyonları arasında ise, daha az nüfusa sahip olan Haşhid yapılanması daha güçlü konumda yer almaktadır. Bundaki temel faktör ise; Devlet Başkanı Ali Abdullah Salih’in, Haşhid içerisinde yer alan Sanhan kabilesinden gelmesinden kaynaklanmaktaydı (Jones, 2011:906). 1962’de devrilen “İmamlık rejiminin kanatları” (Brandt, 2013:121) olarak adlandırılan Haşhid ve Bakil konfederasyonları arasında Haşhid’in ön plana çıkmasındaki bir diğer önemli faktör ise, bu yapılanma içerisindeki baskın bir şeyh ve aynı zamanda da ülkedeki muhalif bir ılımlı İslam partisi el-İslah’ın lideri olan Abdullah Hüseyin b. Ahmar’ın varlığından kaynaklanmaktaydı (Peterson, 2013:310-1). Dolayısıyla nüfus olarak Bakil konfederasyonundan daha az kişiye sahip olan Haşhid konfederasyonu, rejim ile yakın ilişkilere sahip iken; nüfus olarak daha fazla kişiye sahip olan Bakil konfederasyonu ise, büyük oranda bu ilişkilerin dışında tutuluyordu. Nitekim rejim ile Husiler arasında Sadah savaşları başladığında da Haşhid boylarına bağlı kabileler devletin saflarında yer alırken, Bakil boylarına bağlı kabilelerin

önemli bir bölümü Husi saflarında yer aldı (Altıntepe, 2013:13). Ülkedeki kabilelerde yer alan toplam nüfusa ilişkin ise, kesin ibare bulunmasa da Paul Dresch'in 1989'da ele aldığı çalışmada verdiği tahmini rakamlara göre bu rakam yaklaşık 500,000 yani dönemin ülke nüfusunun %2'sine denk gelmekteydi (Dresch, 1989:24).

2.5. Suudi Arabistan ve İran Faktörü:

Suudi Arabistan'ın, tarihi olarak Yemen politikası önemli birkaç etmenden oluşmakta idi. Yemen ile 1800 kilometrelik sınır hattına sahip olan Suudi Arabistan; arka bahçesi olarak gördüğü bu ülkeyi silah dolaşımı, qat üretimi, ekonomik göçmenlerin varlığı gibi etmenlerden dolayı bir güvenlik endişesi olarak görmekteydi (Durac, 2012:171). Yemen'de meydana gelecek güvensizlik ortamının kendi ülkesini de olumsuz etkileyeceği düşüncesi Suudi Krallığı'nın kurucusu Abdülaziz ibn Suud (1876-1953) tarafından; "Bizim için iyi veya kötü Yemen'den gelecek" şeklinde dile getirilmişti (Fattah, 2011:83). Bu yüzden de Riyad yönetimi; Krallık kurulduktan sonra ülkenin güneyinde yer alan Yemenli kabilelerin, Suudi kabileler ile olan uzun ve karmaşık ilişkilerinden faydalanarak bu bölgede yer alan Najran, Asir ve Jahan'ın kendisine ait olduğunu iddia ederek 1934'te bu bölgeleri işgal etti (Peterson, 2016:141). İkinci olarak ise Suudi Krallığı, arka bahçesi olarak adlandırdığı Yemen'den gelecek olan tehditleri önlemek ya da en azından minimuma indirgeme amacıyla Yemen'in kuzeyinde ağırlıkta faaliyet gösteren kabilelerin önde gelen şeyhlerini Suudi destekli patronaj ağına dahil etmeye ve daha önce de ifade edildiği üzere Şii nüfusun yoğunlukta yaşadığı bu bölgelerde Vehhâbî yayılımına destek vermeye başladı. Bir başka ifade ile Yemen liderliği pozisyonunda oturan kişinin siyasi hırsı ve yönelimi ne olursa olsun Riyad yönetimi; tarihi olarak Yemen'in zayıf ya da mümkün olduğu kadar bölünmüş bir yapıda kalması yönünde bir politika izledi (Rugh, 2015:147). Yemen'de yıllardan beri maruz kaldıkları baskı ve ötekileştirmenin yanı sıra kendi yerleşim bölgelerinde artan Suudi destekli Vehhâbî/Selefi yayılımı karşısında duyulan hoşnutsuzlukların zaman içerisinde milis bir güce dönüşecek olan Husi Hareketi'ni doğurması (Swietek, 2017:49) ve buna ek olarak da AYEK'in, 2009'da Yemen'deki varlığını ilan etmesi; Riyad yönetiminin, Yemen'e yönelik olan endişelerinin daha da artmasına neden oldu. Nitekim Husilerin, Eylül 2014'te başkent Sanaa'yı ele geçirerek ülkenin güneyine doğru ilerleyişi sonrası ise bu endişe doruk notasına ulaşmış ve akabinde de Suudi Arabistan; Husilerin, bölge üzerinde çıkarlarını genişletmek isteyen İran tarafından bir araç olarak kullanıldığını dile getirerek bu oluşuma karşı kendi liderliğindeki koalisyon ile 25 Mart 2015'te askeri operasyonlar başlattı (Alkaff, 2015:98-9).

Suudi Arabistan'ın aksine İran'ın, Yemen'e yönelik izlediği politika ise; tarihi olarak minimum düzeyde idi. İran isminin, Yemen iç savaşı ile sık sık gündeme getirilmesindeki temel etmen ise; Husilerin, İran tarafından desteklendiğine yönelik iddialardan kaynaklanmakta idi. Hareketin kurucusu olarak kabul edilen Hüseyin Bedreddin el-Husi'nin verdiği birçok konferans ve vaazlarında 1979 İran İslam Devrimi'nden övgüyle bahsetmesi, Hizbullah'ın anti-emperyalist duruşuna olan bir hayranlık dile getirmesi ve bunun örnek alınmasının isabetli olacağına inanması (Büyükkara, 2011:134) gibi gelişmeler bu iddiaları doğrular nitelikte olsa da bu iddialar fazlasıyla

abartılmaktadır (The Geneva Academy, 2017:10). Özellikle Suudi Arabistan'ın; İran tarafından Husilere silah ve eğitim desteği sağlandığına yönelik iddialara rağmen tam anlamıyla iç sebeplerden kaynaklı Yemen sahnesine çıkmış olan Husiler üzerinde İran'ın, kontrol ve komuta uyguladığına ilişkin kesin bir ibare bulunmamaktadır (Rugh, 2015:149). Üstelik Husilerin gücünün nereden geldiği değerlendirmesi ilk olarak; ülke içindeki silah bolluğu (dolaşımda olduğu tahmin edilen silah sayısı 6-17 milyon arası (Juneau, 2010:141)), 33 yıl boyunca kurduğu siyasi, askeri ve ekonomik ağ üzerindeki kontrolünü büyük ölçüde sürdüren devrik lider Abdullah Salih ile Husi müttefikliği (2012-7 arası dönem için), Husilerin altı yıl boyunca merkezi hükümete karşı kesintili olarak sürdürdükleri savaş deneyimleri (2004-10) ve Arap Baharı sonrası ülke üzerinde derinleşen parçalı yapının yarattığı otorite boşluğu gibi ülke içi etmenler göz önüne alınarak yapılmalıdır.

2.6. ABD Faktörü:

Ülkedeki bir diğer önemli faktör ise, ABD'nin varlığı idi. ABD'nin, Yemen'deki varlığı 2000'lerin başında itibaren başlarken bundaki temel sebep ise, 17 Amerikan askerinin ölümüyle sonuçlanan 2000'deki Aden limanında yakıt ikmali yapan USS Cole donanmasına yönelik gerçekleştirilen el-Kaide saldırıdan kaynaklanmaktaydı. El-Kaide'nin 1990-00 arası dönemde Yemen'de gerçekleştirdiği pek çok eyleme rağmen ABD'nin, Yemen'deki varlığı hep minimum seviyede kaldı (Durac, 2012:171). Gerek USS Cole saldırısı gerekse 11 Eylül saldırılarının gerçekleşmesi ABD'nin, Yemen'deki el-Kaide yapılanmasına yönelik dikkatlerini bu ülkeye çevirmesine neden oldu. Nitekim Bush yönetimi, Yemen'deki el-Kaide üyelerinin etkisiz hale getirilmesindeki başarısızlıktan dolayı Salih hükümeti üzerinde fiili bir baskı uygularken aynı zamanda da terörle mücadele hususunda iş birliği yapma yoluna gitti. Yapılan iş birliği çerçevesinde ABD'nin, ülkedeki terörle mücadele birliklerinin eğitilmesine dönük yaptığı önemli yatırımlar tam olarak karşılığını vermediği gibi üstelik el-Kaide üyelerine yönelik hava saldırılarının gerçekleştirilmesini de içeren bu anlaşma, Yemen'i cihatçılar için meşru bir alan haline getirdi (Northedge, 2013:34-5). AYEK'i mevcut el-Kaide kolları içerisinde en faal yapılanma olarak gören ABD, aynı zamanda da bu örgütün ülkedeki karışıklıklardan faydalanarak hakimiyet alanını genişletmesinden endişe etmekteydi (Fattah, 2011:84). Nitekim bu doğrultuda da Pentagon, ülkede pek çok drone saldırısı gerçekleştirdi. Günümüzde birkaç bin savaşçısı olduğu tahmin edilen AYEK'e yönelik ilk drone saldırılarını 2002'de başlatan ABD, bu operasyonlarını her yıl artırırken sadece 2012'de yaklaşık 130 hava saldırısı gerçekleştirdi fakat bu saldırılarda yaşanan sivil ölümleri, ülkedeki ABD faaliyetlerine yönelik halk nezdinde geniş bir hoşnutsuzluk yarattı (Northedge, 2013:35-6). Nitekim daha önce de ifade edildiği üzere ülkenin kuzeyindeki Husi isyanlarının şekillenmesinde de bu durum önemli bir rol oynamıştı.

Ele alınan bu aktörler, modern Yemen tarihinde mutlak bir bütünlüğün sağlanamamasındaki en önemli oluşumlar olarak ön plana çıkmakta idi. Ülkedeki ekonomik kaynakların siyasi gücün elde tutulması karşılığında belli gruplar arasında paylaşılması, engebeli arazinin varlığı, özellikle Kuzey merkezli geniş kabile yapılanmalarının mevcudiyeti ve bazı bölgelerdeki idarenin bu kabilelere bırakılması gibi nedenler Yemen'de etkin bir yönetim mekanizmasının kurulmasının

önündeki en önemli nedenlerdi. Nitekim bu yönetim boşluğu da Husi, el-Hirak ve AYEK gibi oluşumlara ülke içindeki belirli bölgelerde faaliyet imkânı sağladı. Devlet dışı bu aktörlere ülke içinde rahat bir şekilde hareket edebilme olanağı sağlayacak asıl gelişme ise, Ocak 2011’de başkent Sanaa’da başlayan Arap Baharı süreci ile oldu.

3. Arap Baharı:

Yemen’in yakın tarihinde meydana gelen parçalı yapısını daha da derinleştiren süreç ise, 2010’un sonunda uzun süreli otoriter rejimlerin devrilmesine yönelik Kuzey Afrika ve Ortadoğu’da yayılım gösteren Arap Baharı ile oldu. Ülkenin; kuzeyindeki Husi isyanları, güneyindeki ayrılıkçı el-Hirak eylemleri ve Abyan merkezli olarak yayılım gösteren AYEK’in varlığının yanı sıra yüksek işsizlik, artan nüfus, olumsuz ekonomik koşullar, ülke kaynaklarının hızla tükenmesi, yolsuzluk gibi nedenlerden dolayı halihazırda halk nezdinde var olan rejim karşıtı hoşnutsuzlar Arap Baharı ile daha da derinleşti. %3’lük nüfus artışıyla dünyadaki en hızlı nüfus artışına sahip ülkelerden biri olan Yemen’de Arap Baharı öncesi dönemde; işsizlik oranı %40, enflasyon oranı %23 ve 24 milyonluk ülke nüfusunun %43’si de yoksulluk sınırı altında yaşamaktaydı (Fattah, 2011:80). Ülkedeki bir diğer önemli sorun ise; Gayri Safi Yurtiçi Hasıla’nın %30’unu, devlet bütçesinin %75’ini ve ihracatın %90’ını oluşturan petrol ile kişi başına yıllık 200 metreküpten az düşen tatlı su kaynaklarının hızla tükenmesi idi (Juneau, 2010:135-6). Nitekim %70’i kırsal alanda yaşayan ülke nüfusunun yalnızca %45’i temiz içme suyuna ve %15’i de elektriğe erişebilmekteydi (Fattah, 2011:80). Halk nezdinde yer alan tüm bu hoşnutsuzlukların ülke genelinde geniş bir protesto hareketine dönüşmesine neden olacak gelişme ise, 15 Ocak’ta Tunus lideri Zeynel Abidin bin Ali hükümetinin devrilmesi ile oldu (Durac, 2012:164). 32 yıllık Salih rejimine karşı başkent Sanaa merkezli olmak üzere ülke geneline yayılan yoğun halk gösterileri karşısında rejim ilk olarak ekonomik önlemler alma yoluna gitti. Asker ve güvenlik birimlerinin rejime olan sadakatlerini devam ettirmesi sağlamak amacıyla maaş artışına ve gaz-gıda yardımına gidildi, ulusal gelir vergileri yarıya düşürüldü, üniversite harçları kaldırıldı, yeni fiyat düzenlemeleri getirildi ve sosyal yardım planları yarım milyon aileyi içine alacak şekilde genişletildi (Boucek vd. 2011:2). Ülke genelinde artan gösterilerin dinmemesi üzerine Abdullah Salih bu kez de siyasi önlemler alarak; 2013’teki başkanlık seçimlerine kendisi ile oğlunun girmeyeceğini ve yürürlüğe koyma çalıştığı “başkanlıktaki dönem sınırlamasını kaldırır” yasasını durdurduğunu ilan etti fakat rejimin bu vaatleri de devam eden gösterileri dindirmedi (Boucek vd. 2011:2). Özellikle Hüsnü Mübarek’in de Mısır’da devrilmesinden sonra yoğunlaşan halk gösterileri karşısında rejim kuvvet kullanma yoluna gitti ve 18 Mart’ta rejim bağlantılı keskin nişancıların protestoculara yönelik gerçekleştirdiği saldırı da 52 kişinin ölmesi Abdullah Salih saflarında geniş çözümlere neden oldu (Juneau, 2013:410). Özellikle ülkedeki dört askeri bölgeden birinin komutanı olan General Ali Muhsin el-Ahmar’ın (şeyh el-Ahmar ailesi ile bağlantılı değil), Salih saflarından ayrılarak göstericilerin yanında yer aldığını ilan etmesi ve hemen akabinde de kendisine bağlı askeri birlikleri başkent Sanaa’daki göstericileri koruması amacıyla görevlendirmesi rejim saflarında yaşanan çözümlerin önünü açtı (Fattah, 2011:82). Taraflar arasında artan gerilim sonrası Körfez

İş Birliği Örgütü'nün (KİK) öncülüğünde Nisan 2011'de bir inisiyatif süreci başlatıldı fakat gerek Yemen lideri Abdullah Salih'in gerekse muhalif grupların müzakereye yanaşmaması sonrası 21 Ekim'de Güvenlik Konseyi'nin aldığı 2014 sayılı kararla, taraflara uluslararası baskı ve yaptırım tehdidi altında anlaşmayı imzalamaları mesajı verilmiştir (United Nations Security Council, 2011:1-3). 23 Kasım 2011'de Riyad'da imzalan anlaşmada devrik lider Abdullah Salih, yasal dokunulmazlık hakkı karşılığında başkanlık görevini yardımcısı Mansur Hadi'ye devrederken (Hassan, 2014:51), Aralık 2011'de de iktidar ve muhalefetin eşit bir şekilde temsil edildiği Ulusal Birlik Hükümeti kuruldu (Transfeld, 2015:2). İmzalanan anlaşma aynı zamanda yeni kurulan hükümete; askeriyenin yeniden yapılandırılması, geçiş dönemi hukuk sorunlarının ele alınması ve tüm tarafların katılacağı ulusal bir diyalog konferansının oluşturulması gibi şartları içeren iki yıllık bir yol haritası sunmaktaydı. Toplanacak UDK'nın amacı ise, Şubat 2014'te yapılması planlanan seçimlerden önce bir anayasa oluşturmak idi (Alley, 2013:721).

3.1. Ulusal Diyalog Konferansı ve Ülkeyi Altıya Bölen Taslak:

18 Mart 2013'te ülke genelindeki tüm kesimlerin temsilcilerinden oluşan 565 delegenin katılımıyla başlayan UDK'nın; kendi içerisinde Güney sorunu, Kuzey sorunu, geçiş dönemi hukuku, devlet inşası, iyi yönetim, silahlı ve güvenlik kuvvetleri, özel kuruluşlar, hak ve özgürlükler ile gelişim olmak üzere toplam dokuz konu üzerinde çalışması öngörülmekteydi (Hassan, 2014:53). UDK'ya katılan delegelerin sandalye dağılımında ise; 263'ü siyasi partilere (112'si 33 yıl boyunca Salih liderliğinde ülkeyi yöneten Genel Halk Kongresi, 50'si el-Islah, 37'si Yemen Sosyalist Partisi ve geriye kalan 14'ü de diğer azınlık durumunda olan partiler arasında), 120'si hareketlere (85'i el-Hirak ve 35'i Husilere), 120'si bağımsızlara (40'ı kadınlar, 40'ı gençlik ve diğer 40'ı da sivil topluma) ve geriye kalan 62'si de Mansur Hadi'nin kendisine tahsis edildi (Alwazir, 2013:4). Arap Baharı ile derinleşen Yemen'in işlevsiz kamu kurum ve kuruluşları, ülke üzerindeki derinleşen bölünmeler, merkezi otoritenin zayıflığı gibi gelişmelerin yanı sıra Husilerin, Sadah merkezli çevre iller olan al-Jawf, Hajjah ve Amran'da kontrol alanlarını genişletmesi, el-Hirak'ın ayrılık yanlısı taleplerini sürdürmesi ve oluşan otorite boşluğundan faydalanan AYEK'in de Abyan merkezli kontrolünü genişletmesi gibi diğer eş zamanlı etmenler altında devam eden UDK; Ocak 2014'te sona erdiğinde yaklaşık 1,800 görüş, fikir ve sonuç yayınladı (Gaston, 2014:4). UDK, mutlak bir fikir birliği ile sonuçlanmadı fakat konferansta ön plana çıkan önemli sonuçlardan biri; ülkedeki var olan çatışmaların çözümüne yönelik (özellikle el-Hirak ve Husi) ortaya atılan federal sistem fikri idi (Transfeld, 2015:2). Federal sistemin kaç bölgeden oluşacağına ilişkin UDK döneminde bir uzlaşma sağlanamaması üzerine Mansur Hadi; Eylül 2013'te sekizi Kuzey ve sekizi Güney'den olmak üzere toplam on altı kişiden oluşan bir komite atadı ve bu komitenin vardığı kararın da "altı bölge" olduğunu Şubat 2014'de açıkladı (Gaston, 2014:4). Belirtilen bu bölgelerin ise; Azal, Saba, al-Janad, Tihama, Aden ve Hadramaut olduğu öngörülmekteydi (Rugh, 2015:146) fakat ülkeye altı bölgeye ayıran bu plan ne Husiler tarafından ne de güneyliler tarafından kabul edildi. Husilerin önerilen bu planı kabul etmemesindeki temel gerekçe; Sadah'ın da içerisinde yer aldığı Azal federal bölgesinin önemli kaynaklardan yoksun olması ve bu bölgenin denize erişiminin

olmamasından kaynaklanmaktaydı. Bir başka ifade ile Husiler, önemli kaynakları içerisinde barındıran al-Jawf ile denize erişim imkânı sunan Hajjah'ın da bu bölge içerisinde yer alması gerektiğini savunmaktaydı (Thiel, 2015). Diğer yandan Güneyliler ise, petrol kaynaklarını içeren bölgelerin daha adil dağılımını ve daha fazla özerklik talebinde bulunmaktaydı (Rugh, 2015:146)

Harita 1: Yemen'in altı federal bölgeye bölünmesini ön gören taslak (European Council on Foreign Relations, 2015:9)

3.2. Husilerin Başkent Sanaa'yı Ele Geçirmesi:

Federal sisteme ilişkin tartışmaların devam ettiği bu dönemde Husiler, bir yandan da 2011'den itibaren Sadah merkezli genişletmeye başladıkları kontrol alanlarını ülkenin kuzeyindeki geniş bir bölgeye yaymaya çalışarak meşgul idi. 2014'ün ortalarına gelindiğinde Kuzey'in büyük bir bölümü üzerinde kontrol sağlayan Husilerin, başkent Sanaa'yı işgaline götüren süreç ise; hükümetin Mayıs 2014'te yakıt sübvansiyonlarını kesmesi ve 18 Ağustos'ta da Abdümelik el-Husi'nin bu karara tepki amacıyla halkı gösteriler düzenlemeye çağırması ile oldu (Swietek, 2017:41). Ağustos'un ortalarından itibaren şiddetlenen sokak çatışmaları Eylül 2014'te Husilerin, başkent Sanaa'yı ele geçirmesi ile sona erdi. Husilerin bu eylemi sonrası 21 Eylül'de BM öncülüğünde imzalanan "Barış ve Ulusal Ortaklık Antlaşması" ile oluşturulacak yeni hükümete Husi ve el-Hirak temsilcilerinin de dahil edilmesi kararlaştırılmasına rağmen Husilerin, süreci sabote edici eylemlerinin devamından dolayı oluşturulan yeni hükümet yalnızca birkaç ay işleyebildi (Nünlist, 2015:2). Nitekim 21 Ocak'ta da Husiler, başkent Sanaa'daki cumhurbaşkanlığı sarayına yönelik saldırılar gerçekleştirmeye başladı ve aynı gün içerisinde de Mansur Hadi ile beraberindeki kabine üyelerini ev hapsine aldı (Swietek, 2017:42). 22 Ocak'ta da Cumhurbaşkanı Mansur Hadi, Başbakan Khaled Bahah ve ev hapsine alınan diğer kabine üyeleri istifa etmek zorunda kaldı (The Geneva Academy, 2017:4). 6 Şubat'ta da Husiler; parlamentoyu dağıttığını, beş kişilik bir Yüksek Devrim Komitesi oluşturduğunu ve oluşturulan bu komitenin başına da başkent Sanaa'yı ele geçiren birliklere öncülük eden Muhammed Ali el-Husi'nin getirildiğini ilan etti (Swietek, 2017:42). Yemen'deki siyasi otoritenin Husiler tarafından ele geçirilmesine olanak sağlayan en önemli etmen ise, devrik lider Ali Abdullah Salih ile kurulan müttefiklikten kaynaklanmaktaydı.

33 yıl boyunca bürokrasi, askeriye ve kabile yapılanmaları üzerinde inşa ettiği güçlü ağını Arap Baharı sonrası imzalanan anlaşma ile elde ettiği siyasi dokunulmazlık hakkı sayesinde sürdürmeyi başaran Abdullah Salih, kaybettiği gücünü tekrardan geri almak amacıyla Husiler ile müttefiklik kurma yoluna gitti (Rugh, 2015:146) Nitekim bu müttefiklik Mart 2015'te ülkenin güneyine kadar olan ilerleyişin önünü açacaktı. Husilerin ülkenin güneyine doğru ilerleyişini sürdürdüğü dönemde Mansur Hadi ev hapsinden kaçmayı başararak Aden'e gitti. 21 Şubat'ta Aden'e gelen Mansur Hadi, burada istifasını geri çektiğini ve Sanaa'nın işgal altında olmasından dolayı da Aden'i geçici başkent ilan ettiği duyurdu (Baron, 2015:4). Hadi'nin attığı bu adımlara rağmen Husilerin, Mart 2015 ortalarında Aden'e kadar ulaşması onun Riyad'a kaçmasına ve hemen akabinde de burada Körfez ülkelerinden askeri yardım talebinde bulunmasına neden oldu (Vermeer, 2015).

4. Koalisyon Kuvvetlerinin Gerçekleştirmekte Olduğu Operasyonların Meşruluğu:

Mansur Hadi'nin, talebine icabetten Mart 2015'te başlayan ve günümüzde de hâlen devam eden Yemen'deki askeri operasyonların meşruluğu, uluslararası hukuk açısından tartışıla gelen bir husustur. Bundaki temel etmen ise koalisyon ülkelerinin, 25 Mart'ta başlattıkları askeri operasyonların gerekçesine ilişkin yaptıkları yazılı açıklamada; bireysel meşru müdafaa, kolektif meşru müdafaa ve davet üzerine müdahale doktrinlerine ayrı ayrı atıfta bulunarak sundukları değişken argümanlardan kaynaklanmakta idi. Bu çerçevede de ifade edilen bu doktrinler, sunulan argümanlar ışığında ayrı ayrı ele alınarak incelenmelidir.

4.1. Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma Yetkisi:

Uluslararası ilişkilerde; bir başka ülkenin topraklarında kuvvet kullanılması ya da kuvvet kullanma tehdidinde bulunulması BM Şartı'nın 2. maddesinin 4.paragrafında ilke olarak yasaklanmaktadır (Pazarcı, 2013:517).

“Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı, gerek Birleşmiş Milletler 'in amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidinde ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar (Birleşmiş Milletler;6).”

Kuvvet kullanımının yasaklanması; bir devletin düzenli askeri birliklerince doğrudan yapılan askeri müdahaleleri kapsadığı gibi aynı zamanda da bir devletin destekleyeceği ve yardım edeceği silahlı grup ya da gönüllü birlikler gibi düzen dışı kuvvetler tarafından gerçekleştirilen dolaylı müdahaleleri de kapsamaktadır (Pazarcı, 2013:518-9). Kısacası BM Anlaşması'nda da belirtildiği üzere, bir devletin ülke bütünlüğü ve siyasal bağımsızlığına karşı kuvvet kullanımı ya da kuvvet kullanma tehdidinde bulunulması ilke olarak yasaklanmaktaydı fakat bu hükmün birtakım kural dışılıkları bulunmaktadır. Bir başka ifade ile kuvvet kullanmanın hukuka uygun olduğu istisnai durumlar bulunmaktadır. Bu istisnai durum Şartı'n 51. Maddesi uyarınca kendi kendini savunmada kullanılabileceği gibi BM Şartı'nın VII. Bölümü uyarınca yetkilendirilmiş olması halinde de askeri kuvvet kullanılabilir (Ishan Jan vd. 2015:193). BM Şartı'nın 51.maddesinde ifade edildiği üzere:

“Bu Anlaşma'nın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da ortak meşru savunma hakkına helal getirmez. Üyelerin bu meşru savunma

hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen Güvenlik Konseyi'ne bildirilir ve Konsey'in işbu Anlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez (Birleşmiş Milletler,27-8)”

BM Şartı'nın 51.Maddesi hükümlerine göre, her egemen devletin toprak bütünlüğüne yönelik gerçekleşen saldırıları önlemek için temel (içsel) hakkı bulunmaktadır (Ishan Jan vd. 2015:193). Bir devletin bu hakkı kullanabilmesi için kendi egemenliğine yönelik olarak saldırı mahiyetinde bir tehdit olmalı yani kendini savunma eylemi silahlı saldırıya karşı olmalıdır. Bu hakkın kullanılmasında silahlı saldırıya hedef olunması ana koşulu oluşturmaktadır (Pazarıcı, 2013:521).

4.2. Mansur Hadi'nin Yardım Talebi:

Husilerin, başkent Sanaa'yı kontrol altına alması sonrası ülkenin güneyine doğru olan hızlı ilerleyişleri karşısında Aden'de bulunan Mansur Hadi, 24 Mart 2015'te KİK üyesi ülkelere istinaden ülkede artan Husi tehdidine yönelik bir mektup kaleme aldı. Mansur Hadi; Körfez ülkelerine yönelik olarak kaleme aldığı mektubun ilk bölümlerinde Yemen'deki güvenlik ve istikrara ilişkin artan kaygılarını dile getirmekte ve Husilerin neden olduğu saldırganlık eylemlerine geniş pencere açmaktadır. Ele alınan mektupta:

“Husilerin; ülke üzerindeki kontrollerini empoze etmek ve bölgedeki etkilerini artırabilecekleri bir araca dönüştürmek isteyen bölgesel güçler tarafından destekleniyor olduğunu” bu yüzden de “bu tehdidin sadece Yemen'in güvenliği için değil aynı zamanda da tüm bölge ve uluslararası barış-güvenliğe” yönelik olduğu ifade edilmekteydi (United Nations Security Council, March 2015:4).

Görüldüğü üzere mektupta Husilere destek veren bölgesel ülkelere ilişkin açıkça bir ifade bulunulmamakta sadece Husilere verilen destek ve bu desteğin derecesine işaret edilmektedir. Mektubun devam eden bölümlerinde ise, BM Genel Sekreteri'nin Özel Danışmanı'nın, Yemen'deki duruma ilişkin hazırladığı rapora değinmekte ve raporla paralel ifadeleri içerecek şekilde Husilerin artan eylemlerinin ülkenin güneyine doğru genişlediğine değinmektedir. Mektupta; el-Kaide ve İŞİD'e de ayrı parantez açılmakta ve ülkedeki kaos ortamının bu iki örgütün yayılmasına fırsat tanıyacağı ifade edilmektedir. Ele alınan mektup son olarak ise, yardım talebiyle son bulmaktadır.

“Birleşmiş Milletler Anlaşması'nın 51. Maddesinde belirtilen öz savunma hakkına ve Arap Devletler Birliği'nin Ortak Savunma Anlaşması'na uygun olarak Yemen'i ve onun halkını; devam eden (Husi saldırılarından) ve herhangi bir zaman diliminde Aden'de yahut ülkenin diğer güney şehirlerinde beklenen isyancı saldırılarından korumak ve Yemen'in el-Kaide ve İŞİD'le yüzleşmesine yardımcı olmak için sizleri askeri müdahale de dahil olmak üzere gerekli önlemleri almaya ve her formda acil destek sağlamaya çağırıyorum (United Nations Security Council, March 2015:4-5).”

Mansur Hadi'nin Körfez ülkelerine istinaden 24 Mart'ta kaleme aldığı bu mektuba Umman dışındaki diğer Körfez ülkeleri (Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Katar ve Kuveyt) olumlu cevap verirken 26 Mart'ta da yapılan yazılı bir açıklamada Hadi'nin mektubunun tamamına yer verilmiş ve bunun yanı sıra mektupta “askeri yardım talebi” dile getirilen bölüm aynı şekilde tekrardan ifade edilerek operasyonların gerekçesine hukuki bir zemin oluşturulmuştur. Devam eden Husi isyanları, Husilerin bölgesel güçler tarafından desteklendiği ve bu durumunda yalnızca Yemen'in egemenliğine değil tüm bölgenin barış ve güvenliğine tehdit oluşturduğu ve ülkedeki terörist organizasyonların varlığı gibi etmenler bu gerekçelerin temelini oluştururken

Körfez ülkeleri tarafından yapılan yazılı açıklamada Suudi Arabistan'a da ayrı bir bölüm açılmıştır.

“Üstelik, saldırganlık eylemleri (Husilerin) Suudi Arabistan'ı da etkiledi ve meşru otoritenin kontrolünün dışındaki ağır silahlar ve kısa-uzun menzilli füzelerin varlığı bizim ülkelerimize karşı devam eden ciddi ve ağır bir tehdit oluşturmaktadır... Onlar (Husiler); uluslararası hukuk ve normlarını ihlal etmeye ve Suudi Arabistan sınırı üzerinde ağır silah ve füzelerin de dahil olduğu askeri bir varlık oluşturmaya devam etmektedir... Husi militanları; Suudi Arabistan toprağı üzerinde çoktan (Kasım 2009) yüzüstü ve haksız bir saldırı gerçekleştirdi ve onların şu an ki eylemleri tekrardan öyle yapmaya niyetli olduklarını açıkça ortaya koyuyor. Bu nedenle ülkelerimiz; Yemeni ve onun mühim insanlarını, Yemen'deki istikrar ve güvenin sürekli altını kazmaya çabalayan daima dış kuvvetlerin bir aracı olmuş Husi militanlarının saldırılarından korumak için Başkan Hadi'nin çağrısına yanıt vermeye karar verdi (United Nations Security Council, March 2015:5).”

Körfez ülkeleri operasyonun meşruluğuna ilişkin olarak ele aldıkları yazıda birçok gerekçeye başvururken BM Şartı'nın 51.Maddesi'nin bireysel meşru müdafaa hakkına açık bir şekilde yer vermedikleri görülmektedir. Operasyonun yasallığına ilişkin olarak ise hangi gerekçelerin argüman olarak kullanıldığı aşağıda ele alınacaktır. Suudi Arabistan öncülüğünde 25 Mart'ta başlayan koalisyon saldırılarının BM Güvenlik Konseyi nezdinde ele alınması ise, operasyonların başlangıç tarihinden üç hafta sonrasında yani 14 Nisan'da mümkün oldu. Güvenlik Konseyi'nde alınan 2216 sayılı karar ile; Yemen'in cumhurbaşkanı olarak Mansur Hadi'nin meşruluğunun desteklendiği, tüm taraf ve üye devletlerin Yemen'in toprak bütünlüğü, egemenliği, bağımsızlığı ve birliğini bozacak eylemlerden uzak durmaları gerektiği, tüm tarafların yeni bir anayasanın ve seçimlerin yapılmasını öngören UDK sonuçlarına odaklanmaları gerektiği, Husilerin tek taraflı olarak sürdürdükleri eylemlerinden ve işgal ettiği hükümet kurumları ile başta Sanaa olmak üzere diğer şehirlerden acil ve şartsız olarak çekilmeleri gerektiği ve Yemen'in; güvenlik, istikrar, egemenlik ve toprak bütünlüğünü bozan Husiler ile devrik lider Abdullah Salih taraftarlarına silah ambargosunun uygulanmasını içeren bir dizi kararlar ele alınmıştır (United Nations Security Council, April 2015:1-7). Bir başka ifade ile Konsey'de devam eden görüşmelerde birçok üye tarafından Hadi, Yemen Cumhuriyeti'nin meşru temsilcisi olarak görülürken; Husi-Abdullah Salih taraftarları ise, geçiş sürecini sabote eden gruplar olarak görülmekteydi (Nußberger, 2017:13). 14 Nisan'da BM Güvenlik Konseyi'nde yapılan görüşmelerde; daha öncesinde Genel Kurul'da Katar temsilcisi Al-Thani tarafından dile getirilen BM Şartı'nın VII. Bölümü çerçevesinde kararlar alma talebine ilişkin ise, herhangi bir yanıt verilmedi (United Nations Security Council, 22 March 2015:5).

Nitekim Yemen'de devam eden Husi-Salih tehdidi karşısında Mansur Hadi'nin davet üzerine müdahale çağrısı, Suudi öncülüğündeki koalisyon operasyonların hukuki zemini oluştururken mektupta ele alınan “devam eden Husi eylemlerinin bölge ülkeleri için tehdit oluşturduğu” bölümünün operasyonların kolektif yönüne ve “devam eden Husi eylemlerinin Suudi Arabistan için tehdit oluşturduğu” bölümünün de operasyonların bireysel yönüne atıfta bulunması; bireysel-kolektif meşru müdafaa ve davet üzerine müdahale bölümlerinin ayrı ayrı ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

4.3. Operasyonların Kolektif Yönü (Collective Self-defence):

Nikaragua Davası'nda da belirttiği üzere bir devletin; bireysel ya da kolektif meşru müdafaa hakkına

başvurabilmesi için kendisini silahlı bir saldırının kurbanı olarak ilan etmesi gerekmektedir. İfade edilen silahlı saldırı; sadece uluslararası bir sınır boyunca faaliyet gösteren düzenli askeri birlikler tarafından gerçekleştirilen eylemleri değil aynı zamanda da bir başka devlete karşı silahlı eylem gerçekleştirilmesi amacıyla bir devlet tarafından ya da bir devlet adına gönderilen silahlı grup-birlik ya da düzensiz paralı askerlerin eylemlerine müdahil olunmasını kapsamaktaydı (International Court of Justice, 1986:103). Mart 2015'te Abdullah Salih destekli Husi birliklerinin ülkenin güneyine kadar uzanan yayılımı karşısında Mansur Hadi; ülkesinde "saldırganlık" tehdidi altında olduğunu belirterek Körfez ülkelerinden askeri yardım talebinde bulundu. Bu talebe olumlu cevap veren Körfez ülkelerinin, gerçekleştirdiği operasyonların meşruluğunu; "...meşru otoritenin kontrolünün dışındaki ağır silahlar ve kısa-uzun menzilli füzelerin varlığı bizim ülkelerimize karşı devam eden ciddi ve ağır bir tehdit oluşturmaktadır... (United Nations Security Council, March 2015:5)" ibaresi altında kolektif meşru müdafaaaya dayandırdıkları görülmektedir. Operasyonların meşruluğu; her ne kadar Yemen'in Husi militanları tarafından saldırıya maruz kaldığı ve bunun da bölgesel olarak Körfez ülkelerine tehdit oluşturduğu tezine dayansa da kolektif meşru müdafaa çerçevesinde dış boyutun açık olabilmesi için saldırıların doğrudan üçüncü bir devletten yayılması gerekmektedir. Oysa Yemen'de meydana gelen olaylar bir dış saldırı mahiyeti taşımamakta tam aksine ülke içerisinde yer alan Husi-Salih taraftarlarının Mansur Hadi, el-Hirak, el-İslah ve el-Ahmar gibi bileşenlere karşı yürüttüğü mücadeleden ibaretti. Bir başka ifade ile Yemen'deki Husi saldırıları sınır ötesi bir nitelikte değildi ve Husilerin üçüncü bir devlette yani yurtdışında da yerleşik bir askeri birliği yoktu kısacası bu durum Yemenlilerin, Yemenlilere karşı yürüttüğü bir iç savaş mücadelesi idi ve dış saldırı olarak da görülemezdi (Ruys vd. 2016:73).

Hadi'nin kaleme aldığı mektupta ülkedeki el-Kaide ve IŞİD terör örgütlerine de değinmesi (... Yemen'in el-Kaide ve IŞİD ile yüzleşmesine yardımcı olmak... (United Nations Security Council, March 2015:5)) Körfez Ülkeleri'nin gerçekleştirdiği operasyonun kolektif meşruluğu açısından argüman olabilir çünkü el-Kaide ve IŞİD dışsal boyutlu örgütlerdi ve Husilerin aksine sınır ötesi olarak faaliyet göstermekteydi ancak gerçekleştirilen Kararlı Fırtına Operasyonu'nun gerekçesine ilişkin olarak yapılan yazılı açıklamada el-Kaide ve IŞİD tehdidi bir yan faktör olarak görülmekte ve ana faktör olarak ise, Husilerin gerçekleştirmiş olduğu eylemlerin (...dış kuvvetlerin bir aracı olmuş Husi militanlarının saldırılarından korumak için Başkan Hadi'nin çağrısına yanıt vermeye karar verdi... (United Nations Security Council, March 2015:5)) operasyonun merkezine yerleştirildiği görülmektedir (Ruys vd. 2016:73). El-Kaide ve IŞİD uluslararası toplum tarafından tanınan terörist örgütler olarak görülürken Husiler ise; Güvenlik Konseyi'nde alınan kararlar sırasında bir terör örgütü tanımından ziyade geçiş sürecini sabote eden bir grup olarak görülmekteydi (Nußberger, 2017:22-3). Nitekim ülke içi bir aktör olan Husilere yönelik başlayan koalisyon saldırılarındaki temel argüman ise, bu oluşumun Yemen'de etkinliğini artırmak isteyen bölgesel güçler tarafından desteklendiği tezi idi.

Mansur Hadi'nin ele aldığı mektupta bölgesel güçlerden kasıt hangi ülke ya da ülkeler olduğuna ilişkin doğrudan bir ibare yer almasa da yapılan bu atıf ile İran İslam Cumhuriyeti'nin ima edildiği açıktı. Ele alınan mektupta; "Husilerin; ülke üzerindeki kontrollerini empoze etmek ve bölgedeki

etkilerini artırabilecekleri bir araca dönüştürmek isteyen bölgesel güçler tarafından desteklendiği” şeklindeki ibare ile dolaylı yoldan İran’a atf yapılmış ve “bu tehdidin sadece Yemen’in güvenliği için değil aynı zamanda da tüm bölge ve uluslararası barış-güvenliğe (United Nations Security Council, March 2015:4)” yönelik olduğu ifadesi ile de İran’ın, Şii yayılımının bir parçası olduğu varsayılan Yemen’deki Husi saldırılarını önlemek için Sünni blok tarafından oluşturulan koalisyon saldırılarının kolektif zeminine dayanak oluşturduğu gözlemlenmektedir. İran’a yapılan atf “dolaylı askeri saldırganlık” olarak ifade edilebilmektedir. BM Genel Kurulu’nun 14 Aralık 1974 tarih ve A/3314 sayılı “Saldırının Tanımı” kararında:

“g-Bir Devlet tarafından veya bir devlet adına diğer bir devlete karşı yukarıda listesi verilen fiillere varan veya o ölçekte olan silahlı kuvvet fiillerini icra eden silahlı çetelerin, grupların, gayri nizami askerlerin veya paralı askerlerin gönderilmesi veya bu gibi fiillere önemli ölçüde karşılanması (müdahil olunması)” şeklinde ifade edilmektedir (Gündüz, 2013:141-2).

Nikaragua davasında mahkeme; “silahlı saldırı” kavramının sadece silahlı gruplar tarafından gerçekleştirilen önemli ölçüde vuku bulan eylemleri değil aynı zamanda da asilere silah sağlama, lojistik ya da diğer destek verme biçimindeki yardımları da kapsadığı görüşünde değildi (International Court of Justice, 1986:103-4). Başka bir ifade ile Divan; silahlı saldırı kavramının sadece silahlı birliklerce gerçekleştirilen önemli kapsam ve etkilere sahip eylemlerden ibaret olmadığını ve aynı zamanda da isyancılara silah, lojistik ya da başka türlü destek sağlamayı da kapsadığı şeklindeki görüşleri kabul etmemiştir (Taşdemir, 2006:148). Mahkeme; bir olayın silahlı saldırı olarak nitelenebilmesi için kuvvet kullanımının hangi eşiğe ulaşması gerektiği yönünde herhangi bir tanıma yer vermemesine rağmen bunun silahlı grup eylemlerinin önemli ölçekte gerçekleşmesi durumunda geçerli olacağını öngörmekteydi (Stahn, 2003:45). Bir başka ifade ile Divan; dolaylı saldırganlığın silahlı saldırı boyutuna ulaşabilmesi için yüksek bir eşik tesis etmiştir (Taşdemir, 2006:148). Nikaragua’da verilen karardan da anlaşılacağı üzere İran’ın, Husilere askeri lojistik destek verdiği iddia edilse de savaşması için asker gönderdiğine dair herhangi bir kanıt bulunmamaktadır. 2013’de İran askeriyesi kontrolü altındaki limandan çıkış yapan ve içerisinde çoğunlukla Çin yapımı askeri mühimmat taşıyan Cihan 1 isimli geminin Husilere silah taşıdığı iddiasıyla koalisyon güçleri tarafından ele geçirilmesi (Worth vd. 2013), Husilere sağlanan askeri destek noktasında dikkatleri İran’a çevirdi fakat BM Uzmanlar Heyeti’nin hazırlamış olduğu Ocak 2017 tarihli raporda; Husilerin askeri envanterinde İran üretimi bazı ibareler bulunmasına karşın Tahran yönetiminin, bu oluşuma geniş ölçekli askeri yardım sağladığını doğrulamak için yeterli bir kanıtın mevcut olmadığı vurgulanmakta idi (United Nations Security Council, January 2017:26). ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü’nün de yaptığı açıklamada: “İran’ın Husilere sağladığı çeşitli destek raporların farkındayız ancak İran’ın komuta ve kontrol uyguladığına dair kanıtlar bulamadık (Hoke, 2015)” gibi benzer ifadeleri İran’ın, Yemen’deki Husiler üzerinde sağladığı desteğin derecesine ilişkin yeterli verinin olmadığını göstermektedir. Üstelik Husilerin gücünün nereden geldiği değerlendirmesini İran üzerinden yapmaktan ziyade Yemen’in halihazırda silah içinde yüzen bir ülke olduğu gerçeği (dolaşımda olduğu tahmin edilen silah sayısı 6-17 milyon arası (Juneau, 2010:141)), Husilerin altı yıl boyunca (2004-10) aralıklı olarak merkezi hükümete karşı yürüttü Sadah merkezli mücadele deneyimleri ve en önemlisi de Arap Baharı sonrası siyasi

gücünü kaybeden devrik lider Abdullah Salih'in bu gücünü tekrardan geri almak amacıyla Husiler ile müttefiklik kurması üzerinden değerlendirmek daha doğru olacaktır. Kısacası ele alınan mektupta Husi saldırıları doğrudan yabancı bir devlete atfedilmediği gibi üstü kapalı bir şekilde ima edilen dolaylı saldırı (İran) da ispatlanmadı (Nußberger, 2017:38) bu yüzden kolektif meşru müdafaa hakkının yasallığı tartışmaya açık bir konu olarak gündemdedir.

4.4. Operasyonun Bireysel Yönü (Individual Self-defence):

Yemen'deki Husilere karşı başlatılan Kararlı Fırtına Operasyonu'nun bir diğer ayağını ise, Körfez ülkeleri tarafından ele alınan yazılı metinde de bahsedildiği gibi Suudi Arabistan'ın güvenlik ve toprak bütünlüğüne yönelik ciddi bir tehdidin ortaya çıktığı iddiası oluşturmaktadır. Riyad yönetimi, artan Husi tehdidi karşısında olası bir saldırı ihtimaline karşılık bireysel meşru müdafaa hakkına başvurabilir mi? Ya da Suudi Arabistan, 2009'da Husiler tarafından Suudi topraklarında gerçekleştirilen saldırıları gerekçe göstererek koalisyon operasyonlarını bireysel meşru müdafaa zeminine dayandırabilir mi?

Bu doğrultuda ilk olarak Suudi Arabistan'ın, artan Husi tehdidi karşısında olası bir saldırı ihtimaline karşılık bireysel meşru müdafaa hakkına başvuru yapıp ya da yapamayacağı ele alınmalıdır. Güvenlik Konseyi'nin 2216 (2015) sayılı kararında Husilerden; "karadan-karaya fırlatılan füzelerin edinilmesi ve komşu bir devletin herhangi bir sınır bölgesi üzerinde silah stoklanması dahil olmak üzere komşu ülkelere yönelik herhangi bir provokasyon ya da tehditten uzak durmaları (United Nations Security Council, April 2015:3)" yönünde bulunduğu talebin Husiler tarafından yerine getirilmemesi Suudi Arabistan'a; kendi sınırı üzerinde yer alan Husilerin kalesi konumundaki Sadah'da bulunan askeri yapıları ve 2009'daki Husi saldırılarını göz önüne alarak "Husilerin yeni bir olası saldırısı" karşısında bireysel meşru müdafaa hakkına başvurabilme imkanı sağlar mıydı? Husilerin, Suudi Arabistan'a karşı silahlı saldırı planladığına yönelik herhangi bir kanıt ileri sürmeyen koalisyon ülkeleri; 2009'daki çatışmalara atıfta bulunarak yeni Husi saldırılarını "olması muhtemel" olarak görmekteydi (Ferro vd. 2015:908). Bunu da mektupta ifade edilen "... meşru otoritenin kontrolünün dışındaki ağır silahlar ve kısa-uzun menzilli füzelerin varlığı..." ve "...Husi militanları; Suudi Arabistan toprağı üzerinde çoktan (Kasım 2009) yüzüstü ve haksız bir saldırı gerçekleştirdi ve onların şu an ki eylemleri tekrardan öyle yapmaya niyetli olduklarını açıkça ortaya koyuyor... (United Nations Security Council, March 2015:5)" görüşleri ile destekleme yoluna gitse de uluslararası literatürde "olması muhtemel" saldırılar karşısında ileriye dönük meşru müdafaa hakkının yasallığı hâlâ tartışmalı bir konudur (Ferro vd. 2015:908). 11 Eylül olayları sonrası Bush Doktrini ile yeniden yorumlanan ve önleyici meşru müdafaa hakkına ya da "ileri caydırıcılık" stratejisine izin veren Bush Doktrini'nde; çok yönlü etkileri bulunan, caydırılması mümkün olmayan, kısa süre içerisinde vukuu bulabilecek ve gerçekleştiğinde de önemli derecede sonuçlara neden olabilecek bir tehdit ile karşı karşıya bulunulduğu farz edilerek önleyicilik/pre-emption stratejik bir politika olarak savunulmuş olmakla beraber üstelik Doktrin, bu stratejinin de çok ötesine geçerek önleyici savaş/preventive düzeyine ulaşmaktadır (Taşdemir, 2006:239-41). Suudi Arabistan'ın da bu Doktrin'den hareketle Yemen'deki artan Husi tehdidi karşısında önleyici

savaş pozisyonuna geçebilir ve bu durumu da meşru savunmasına dayanak olarak gösterebilirdi fakat Riyad yönetimi, Suudi Arabistan'a karşı "olması muhtemel" bir silahlı saldırıyı ispatlamak amacıyla ikna edici bir kanıt ileri sürmemiştir (Ruys vd. 2016:79). Nitekim Koalisyon ülkeleri gerek Husilerin, Suudi topraklarına yönelik silahlı saldırı düzenlediğine gerekse yakın dönemde Husiler tarafından bir silahlı saldırı gerçekleştirileceğine ilişkin herhangi bir veri öne sürmemiştir. Körfez ülkeleri tarafından Mansur Hadi'nin talebine istinaden yapılan yazılı açıklamada yalnızca Suudi sınırı üzerinde yer alan askeri varlık ve uzun-kısa menzilli füzelerin varlığına dikkat çekilerek 2009'da Husiler tarafından Suudi topraklarında gerçekleştirilen eylemlerin tekrardan yapılacağı ihtimali üzerinde durulmaktaydı.

İkinci olarak ise ele alınması gereken husus; Suudi Arabistan'ın, 2009'da Husiler tarafından Suudi topraklarında gerçekleştirilen saldırıları gerekçe göstererek altı yıl sonrasında bireysel meşru müdafaa hakkına başvurup ya başvuramayacağı idi. Bu yüzden 2009'daki Suudi Arabistan topraklarında vukuu bulan Husi saldırıları ele alınmalıdır. Merkezi hükümet ile Husi takipçileri arasındaki çatışmaların altıncı dönemi olarak bilinen Ağustos 2009'daki Sadah merkezli olaylar Kasım 2009'da da Suudi Arabistan topraklarına taşıdı. Suudi topraklarına taşan çatışmaların nedenine ilişkin kesin bir veri olmasa da genel olarak kabul edilen görüş; Yemen ordusunun Suudi topraklarından içeri geçerek Husilere arkadan saldırmak için Riyad yönetiminden izin aldığına yönelikti (Peterson, 2013:312) Suudi Arabistan'ın, güney sınırı üzerinde yer alan Jabal Dukhān dağlık bölgesinden Husi pozisyonlarına saldırı gerçekleştirilmesi amacıyla Yemen askeri birliklerine izin vermesi sonrası merkezi hükümet ile Husi birlikleri arasındaki çatışmalar 1 Kasım 2009'da Suudi topraklarına taşıdı ve 3 Kasım'dan itibaren de Suudi birlikleri Husi kontrolü altındaki mevzileri bombalamaya başlayarak çatışmalara müdahil oldu (Winter, 2012:72). Bir başka ifade ile Riyad yönetiminin, Husileri arkadan kuşatmak için bazı stratejik mevzileri Yemen ordusuna açması, Husilerin de savunma amaçlı olarak Suudi topraklarına girmesine neden oldu. Peki bu durum yaklaşık altı yıl sonrasında gündeme getirilerek bireysel meşru müdafaa dayanak oluşturulabilir mi? BM Şartı'nın 51.Maddesindeki düzenlemelerde yer almasa da herhangi bir meşru müdafaa hakkından bahsedebilmek için meşru müdafaa ile silahlı saldırı arasında bir zaman bağının olması gerekmektedir. Dolayısıyla meşru müdafaa hakkı silahlı saldırının hemen akabinde gerçekleşmek zorundadır. Meşru müdafaa hakkını kullanacak devlet saldırıya hemen cevap verebilecek durumda değilse, "hemen karşılık vereceğini gösterir ve sonra da önemli bir ara vermeden vereceği karşılığı icra ederse, silahlı saldırıyla mukabil meşru müdafaa fiili arasındaki bağ kopmamış demektir (Karadağ, 2016:179)". Nitekim Suudi Arabistan; 2009'da gerçekleşen saldırıları kopmuş zaman bağından dolayı altı yıl sonrasında meşru müdafaa gerekçe gösteremeyeceği (Ruys vd. 2016:77) gibi üstelik Ocak 2010'a kadar Husilere yönelik askeri mücadelesini (özellikle hava saldırıları) yürüten Riyad yönetiminin (Winter, 2012:72-3), o dönemde askeri kapasiteye haiz olmadığından da söz edilemez. Kısacası Yemen'den çıkan ve Suudi Arabistan'a yönelik gerçekleştirilen herhangi bir silahlı saldırı olmadığı gibi aynı zamanda da olması muhtemel bir saldırının bulunmaması bireysel meşru müdafaa iddialarını dayanaksız göstermektedir (Vermeer, 2015).

4.5. Davet Üzerine Müdahale (Intervention by Invitation):

Daha önce de ifade edildiği üzere BM Statüsü'nün 2(4) bölümünde; başka bir devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı kuvvet kullanımı ya da kuvvet kullanma tehdidinde bulunulması yasaklanmaktaydı fakat bu hükmün birtakım kural dışılıkları bulunmaktaydı. Bir başka ifade ile kuvvet kullanmanın hukuka uygun olduğu istisnai durumlar mevcut idi. Bu istisnai durum Şartı'nın 51. Maddesi uyarınca kendi kendini savunmada kullanılabilirdi gibi BM Şartı'nın VII. Bölümü uyarınca yetkilendirilmiş olması halinde de askeri kuvvet kullanılabilirdi (Ishan Jan vd. 2015:193). 51. Madde uyarınca bireysel ya da kolektif meşru müdafaa hakkı çerçevesinde kuvvet kullanımı yukarıda ele alınmıştı. BM Şartı'nın VII. Bölümü çerçevesinde öngörülen "... uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için, hava, deniz ya da kara kuvvetleri aracılığıyla, gerekli saydığı her türlü girişimde bulunabilir... (Birleşmiş Milletler, 23-4)" şeklindeki ibareye istinaden ise, Yemen'deki artan Husi eylemlerine karşı kuvvet kullanımı BM Genel Kurulu 2216 (2015) sayılı kararında ele alınmamıştır. Bir devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı kuvvet kullanımı ya da kuvvet kullanma tehdidinde bulunulmasını yasağının bir başka kural dışı durumu ise, ilgili devletin rızası ile gerçekleşen müdahaleler idi. Başka bir ifade ile; kendi toprakları üzerinde kuvvet kullanımı için geçerli devlet rızasının, BM Şartı'nın 2(4) bölümündeki ihlali ortadan kaldırdığı genel olarak kabul edilmektedir (Ferro vd. 2015:909). Yemen'deki operasyonların temel dayanağı da Hadi'nin isteği doğrultusundaki yasal gerekçeye yani "davet üzerine müdahaleye" dayanmaktadır (Nußberger, 2017:9). Bu davetin, uluslararası hukuka uygun olabilmesi için ülkedeki otoritelerin en yüksekinden gelmesi gerekmektedir (Nußberger, 2017:14). Egemen imtiyaz sahibinin davet üzerine müdahale doktrinine başvurabilmesi için genel olarak iki koşulu yerine getirmesi varsayılmaktadır. Birincisi, "devletin toprakları üzerinde efektif kontrolü" ve ikincisi ise, "imtiyaz sahibinin uluslararası tanınırlığı (Ferro vd. 2015:908)". Birinci maddeye istinaden anarşinin olduğu durumlarda ve ikinci maddeye istinaden de kukla rejimlerin ya da sürgündeki hükümetlerin söz konusu olduğu durumlarda davet üzerine müdahalenin dışlandığı görüşü hakimdir (Ruys vd. 2016:81).

Her ne kadar bir devletin hükümet rızasının, kendi toprakları üzerinde bir başka devlet tarafından kuvvet kullanımını meşrulaştırabildiği genel olarak kabul edilse de Hadi'nin rızasına dayanan davet üzerine müdahale gelişmesinde en az iki önemli potansiyel problem bulunmaktadır: Birincisi sivil savaş durumunda kuvvet kullanımının gerçekleşmesi ve ikincisi ise, müdahale isteğinde bulunmadan önce Suudi Arabistan'a kaçan Hadi'nin ülke üzerindeki efektif kontrolden yoksun olması idi (Vermeer, 2015). Sivil savaş durumunda kuvvet kullanımına başvurulması hâlâ tartışmalı bir konudur. Bundaki temel gerekçe ise, self-determinasyon hakkından kaynaklanmakta idi. Medenî ve Siyasal Haklara İlişkin Sözleşme'de ele alındığı üzere; "Bütün halklar kendi kaderlerini tayin etme hakkına sahiptirler. Bu hak gereğince halklar kendi siyasal statülerini özgürce kararlaştırırlar ve ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerini özgürce sağlarlar (UN General Assembly, 1966:49)." Davetle müdahalenin geçerliliği açısından ilk olarak self-determinasyon hakkı devletlerin iç işlerine müdahale etmeme prensibi ile özdeş görülmekte ve iç savaşta devletlerin taraflara yardım etmeme yükümlülüğünü ifade etmektedir (Tunç, 2015:70). İç savaş durumunda

ülke içi iç işlere karışmama ise, negatif eşitlik ilkesi ile açıklanmaktadır. Negatif eşitlik ilkesi, iç silahlı çatışmalarda her iki tarafın da eşit olarak dış yardım talep edemeyecek olmasını; negatif eşitlik ilkesinin tam tersi olan pozitif eşitlik ilkesi ise, iç silahlı çatışmalarda her iki tarafın da dış yardım talebinde bulunabileceğini ifade etmektedir (Georgia Report, 2009:278-9). Negatif eşitlik ilkesini savunanlara göre; sivil savaş durumunda yapılacak askeri bir müdahalenin halkın kendi geleceklerini belirleme hakkına müdahale teşkil edeceği, iç savaşı uluslararasılaştırabileceği gibi görüşler etrafında şekillenmiştir. İç savaş durumunda kuvvet kullanma yasağının varlığı kabul edilse bile isyancıların dış bir devletten destek alması durumunda; isyancılar karşısındaki hükümete askeri yardım sağlanması yahut başka bir ifade ile var olan yasadışı bir müdahaleye “karşılık verilmesine” olanak sağlayan bir istisna olduğu yaygın olarak kabul edilmektedir (Vermeer, 2015) Gerek Hadi’ni kaleme aldığı mektupta gerekse KİK üyesi ülkelerin yayınladığı bildiride; “...ülke üzerindeki kontrollerini empoze etmek ve bölgedeki etkilerini artırabilecekleri bir araca dönüştürmek isteyen bölgesel güçler tarafından destekleniyor olduğu...” ve “Yemen’deki istikrar ve güvenin sürekli altını kazmaya çabalayan daima dış kuvvetlerin bir aracı olmakla (United Nations Security Council, March 2015:4-5)” suçlanan Husilerin, İran’dan destek aldığı varsayılmakta idi. Husilerin, İran’dan askeri ve siyasi destek aldığı kabul edilse bile bu desteğin boyutu açık değildi üstelik daha önce de bahsedildiği üzere Husilerin gücünün nereden geldiği değerlendirmesinin ilk olarak; ülke içindeki silah bolluğu, 33 yıl boyunca kurduğu siyasi, askeri ve ekonomik ağ üzerindeki kontrolünü büyük ölçüde sürdüren devrik lider Abdullah Salih ile Husi müttefikliği, Husilerin altı yıl boyunca merkezi hükümete karşı kesintili olarak sürdürdükleri savaş deneyimleri ve Arap Baharı sonrası ülke üzerinde derinleşen parçalı yapının yarattığı otorite boşluğu gibi ülke içi etmenler göz önüne alınarak yapılmalıdır. Bunun yanı sıra operasyonlar başladığında koalisyon ülkeleri tarafından uygulanan kara ve deniz ablukası (Pollak vd. 2019) ile BM Güvenlik Konseyi’nin aldığı 2216 sayılı kararda Abdullah Salih ve Husi taraftarlarına silah ambargosu uygulanmasının öngörülmesi (United Nations Security Council, April 2015:5) gibi gelişmeler Husilerin dışarıdan silah temin etmesini güç kılan diğer gelişmeler idi.

İkinci ele alınacak husus ise, daveti gerçekleştiren Hadi’nin ülke üzerindeki efektif kontrolüne ve meşruluğuna ilişkin idi. Husilerin, başkent Sanaa’ya doğru ilerlediği dönemde gerek BM Güvenlik Konseyi gerekse uluslararası toplum Mansur Hadi’yi; seçimle göreve gelmiş olması ve ülkedeki siyasi geçiş dönemine liderlik etmesi bakımından onu, sürekli Yemen’in meşru cumhurbaşkanı olarak gördü. (United Nations Security Council, 2014). Husilerin, 2015 yılı içerisinde Yemen’in kuzey-batı bölgelerindeki mutlak kontrolü sonrası ülke üzerinde önemli derecede efektif kontrol kaybına uğrayan Mansur Hadi, uluslararası toplumun gözünde yine tartışmasız bir şekilde Yemen’in meşru cumhurbaşkanı olarak görülmekteydi. BM Güvenlik Konseyi’nin aldığı 2216 (2015) sayılı kararda; “Eylül 2014’te Husi kuvvetleri başkent Sanaa’yı ele geçirdi ve Ocak 2015’te de Husilerin, domine ettiği gayrimeşru bir yönetim otoritesi ile Yemen’in meşru hükümetini tek taraflı olarak değiştirmeye teşebbüs etti” ve Husilerden “... özellikle Yemen’in meşru otoritesi dahilindeki tüm eylemleri durdurma... (United Nations Security Council, April 2015:3-7)” yönünde bulunduğu bu gibi taleplerde Mansur Hadi ve hükümetinin hâlâ Yemen’in meşru temsilcileri olarak görüldüğü

açıktır. Nitekim Mart 2015'te koalisyon operasyonları başladığında da Hadi'nin, Aden merkezli ülkenin güneyinde önemli destekçisi bulunmaktaydı. Bununla birlikte Hadi hükümetine bağlı kuvvetler, koalisyon ülkelerinin desteği sonucu Temmuz 2015'te Aden'e geri aldı ve daha öncesinde burayı başkent ilan eden Mansur Hadi, Eylül 2015'te Suudi Arabistan'dan Aden'e geri dönerek de facto liderliğini burada sürdürmeye devam etti (Swietek, 2017:43-4). Uluslararası toplumun, Hadi'yi meşru otorite olarak görmesi ve davetin de ülkedeki meşru en yüksek otoriten geliyor olması koalisyon operasyonlarının uluslararası toplum tarafından hoş görülmesine neden olmaktadır. Benzer sürecin yaşandığı Ukrayna'da ise, uluslararası toplumun rolü Yemen'dekinden tamamen farklı olmuştur. Bilindiği üzere Rus yanlısı Ukrayna lideri Viktor Yanukoviç'in, AB ile bağları güçlendirecek bir iş birliği anlaşmasını imzalamaktan vazgeçmesi ve akabinde de Rusya'ya yakınlaşması aylarca süren gösterilere neden olmuş (BBC Türkçe, 2014) ve süreç; 22 Şubat 2014'te Batılı devletlerin desteğini alan Ukrayna parlamentosunun Yanukoviç'i görevden alarak yerine Turchinov'u seçmesi ile sona ermişti ancak iktidardan ayrılmak zorunda kalan ve ülkeden kaçarak Rusya'ya sığınan Yanukoviç'in askeri yardım talebi 1 Mart 2014'te Rusya'nın Kırım'a müdahale etmesine neden olmuş idi (Topal, 2014). Gerek Rusya'nın bulunmuş olduğu askeri müdahale sırasında gerekse 16 Mart 2014'te Kırım'ın yapmış olduğu bağımsızlık referandumunda; BM, karşıt bir pozisyonda yer aldı (United Nations Security Council, March 2014 ve United Nations Security Council, April 2014:1-2). Nitekim iki olay karşılaştırıldığında ise; Hadi ülkeden kaçmıştı ancak ülkenin güney bölümleri üzerinde kontrolünü hâlâ sürdürmekteydi ve uluslararası toplum tarafından da meşru otorite olarak görülmekteydi diğer yandan Yanukoviç de ülkeden kaçmıştı fakat Hadi'nin aksine ülke üzerindeki kontrolünü kaybetmişti üstelik uluslararası toplum tarafından da meşru otorite olarak görülmüyordu. Üstelik Hadi, Sanaa merkezli ülkenin kuzey bölgeleri üzerinde kontrolünü silahlı bir gruba karşı kaybederken; Yanukoviç'in karşısındaki direniş ise, barışçıl halk gösterisi olarak görülmekteydi (Vermeer, 2015). Kısacası Suudi öncülüğündeki koalisyonun Yemen'de yürüttüğü operasyonların meşruluğuna ilişkin kuvvetli şüpheler bulunsa da (Ruys vd. 2016:94) ülkenin önemli bir bölümü üzerinde kontrolünü sürdüren ve uluslararası toplum tarafından meşru otorite olarak addedilen Mansur Hadi'nin yapmış olduğu askeri davet, bu operasyonların meşru temeline oturtulmaktadır.

SONUÇ

Yemen'de Arap Baharı sonrası dönemde meydana gelen çatışmalar; ülkenin yakın tarihi göz önüne alınarak değerlendirildiğinde yaşanan bu gelişmelerin yeni birer olgu olmadığı rahatlıkla gözlemlenebilmektedir. 1990'ların başında Şii yerleşim bölgelerinde artan Vehhâbî/Selefi yayılımına karşılık Zeydi değerlerin korunması amacıyla "Mümin Gençler" (el-Şabbab el-Mümin) adı altında başkent Sanaa'nın kuzeyindeki Sadah vilayetinde bir kültür platformu olarak ortaya çıkan ve zamanla rejim karşıtı bir konuma gelerek 2004-10 arası dönemde merkezi hükümete karşı kesintili olarak altı savaş yürüten Ensârullah (Husi Hareketi); Yemen üzerinde oluşan mevcut parçalı yapıdaki en önemli aktör olarak ön plana çıkmaktadır. Ülkede en önemli aktör olarak ön plana çıkmasındaki temel faktör ise, Arap Baharı sonrası oluşan otorite boşluğundan

da faydalanarak başkent Sanaa’da dahil olmak üzere ülkenin kuzey bölgelerinde geniş bir kontrol sağlamasından kaynaklanmakta idi. Ülkenin kuzeyindeki Husi isyanlarının yanı sıra güneyinde de 1990’daki birleşmeden sonra Salih rejimi tarafından gerek siyasi gerekse ekonomik olarak yıllardır ötekileştirildiğini düşünen Güneylilerin ayrılık taleplerinin 2007’de el-Hirak adında bir çatı örgüte dönüşmesi ve bu Hareket’in; zaman içerisinde bağımsız bir devlet olma taleplerini dile getirmesi ülkedeki mevcut parçalı yapıyı daha da derinleştiren bir başka aktör olarak ön plana çıkmasına neden olmuştur. Bu iki önemli devlet dışı aktörün yanı sıra ülkedeki geniş kabile yapılanması ile AYEK terör örgütünün varlığı bu parçalı yapıyı daha da derinleştiren diğer ülke içi etmenlerdi. Ülkede artan hoşnutsuzlukların Arap Baharı ile doruk noktasına ulaşması ve akabinde Yemen’deki tüm kesimlerin katılımıyla sonuçlanan UDK görüşmelerinde mutabık bir sonucun ortaya çıkması; ülkede halihazırda var olan otorite boşluğunu iyice derinleştirdi. Özellikle UDK sonucunda bir yol haritası olarak belirlenen altı bölge federal sistem fikrinin gerek Husileri gerekse Güneylileri tatmin etmeden uzak olması Husilerin, başkent Sanaa da dahil olmak üzere ülkenin güneyine doğru olan askeri ilerleyişinin önünü açtı. Artan Husi tehdidi karşısında Riyad’a sığınan Mansur Hadi’nin, bulunduğu askeri yardım talebi ise Mart 2015’te Suudi öncülüğünde bir koalisyon harekâtına dönüştü.

Mart 2015’te başlayan ve günümüzde de hâlen devam eden operasyonların meşruluğu ise; uluslararası hukuk açısından tartışmalı olmakla beraber sürecin hukuki boyutunun ele alındığı ya da tartışıldığı kaynakların azlığı operasyonların meşruluğuna ilişkin soruların cevapsız kalmasına sebebiyet vermektedir. Devletlerin kuvvet kullanma ve kuvvet kullanma tehdidinde başvurması BM Şartı’nın 2. maddesinin 4. paragrafında açıkça yasaklanmasına karşın BM Şartı’nın 51. maddesindeki meşru müdafaa çerçevesinde ya da BM Şartı’nın VII. Bölümü çerçevesinde de yapılan bir yetkilendirmenin sağlanması durumunda kuvvetin kullanılabilirliği öngörülmektedir. Suudi öncülüğünde koalisyon kuvvetleri 25 Mart’ta başlattıkları operasyonların gerekçesini meşru devlet başkanı Mansur Hadi’nin mektubundaki istek ve rızaya yani “davet üzerine müdahale” (intervention by invitation) doktrinine dayandırırken, operasyonların BM Şartı’nın 51. maddesindeki bireysel ya da kolektif meşru müdafaa hakkında hangisine başvurduklarına ilişkin ise kesin bir veri öne sürmemiştir. Körfez ülkeleri, operasyon başlattıkları günün ertesinde ele aldıkları mektupta; “...meşru otoritenin kontrolünün dışındaki ağır silahlar ve kısa-uzun menzilli füzelerin varlığı bizim ülkelerimize karşı devam eden ciddi ve ağır bir tehdit oluşturmaktadır...” (United Nations Security Council, March 2015:5) şeklinde ibare kullanarak operasyonları BM Şartı’nın 51. maddesindeki kolektif yöne dikkat çekmekteydi ancak kolektif meşru müdafaa çerçevesinde dış boyutun açık olabilmesi için saldırıların doğrudan üçüncü devletten yayılması gerekmektedir. Oysa Yemen’de meydana gelen olaylar bir dış saldırı mahiyeti taşımamakta tam aksine ülke içerisinde yer alan Husi-Salih taraftarlarının; Mansur Hadi, el-Hirak, el-İslah ve el-Ahmar gibi bileşenlere karşı yürüttüğü mücadeleden ibaretti. Bir başka ifade ile Yemen’deki Husi saldırıları sınır ötesi bir nitelikte değildi ve Husilerin üçüncü bir devlette yani yurtdışında da yerleşik bir askeri birliği yoktu kısacası bu durum Yemenlilerin, Yemenlilere karşı yürüttüğü bir iç savaş mücadelesi idi ve dış saldırı olarak da görülemezdi. Husilerin aksine el-Kaide ve IŞİD ise; dışsal boyutlu örgütlerdi

ve Husilerin aksine sınır ötesi olarak faaliyet göstermekteydi ancak gerçekleştirilen Kararlı Fırtına Operasyonu'nun gerekçesine ilişkin olarak yapılan yazılı açıklamada el-Kaide ve IŞİD tehdidi bir yan faktör olarak görülmekte idi. Husilere yönelik başlayan koalisyon saldırılarındaki temel argüman ise, bu oluşumun Yemen'de etkinliğini artırmak isteyen bölgesel güçler tarafından desteklendiği tezi idi. Yani dolaylı olarak İran desteğine atıf yapılmakta idi ancak İran'ın, Husiler üzerinde sağladığı kontrole ilişkin kesin bir veri bulunmaması operasyonların kolektif yönünün tartışmaya açık olduğunu göstermektedir. Operasyonların bireysel yönüne ilişkin olarak ise, ele alınan yazılı açıklamada; "...Husi militanları; Suudi Arabistan toprağı üzerinde çoktan (Kasım 2009) yüzüstü ve haksız bir saldırı gerçekleştirdi ve onların şu an ki eylemleri tekrardan öyle yapmaya niyetli olduklarını açıkça ortaya koyuyor..." (United Nations Security Council, March 2015:5) şeklindeki görüşleri ile koalisyon ülkeleri; 2009'daki çatışmalara atıfta bulunarak yeni Husi saldırılarını "olması muhtemel" olarak görmekteydi. 11 Eylül olayları sonrası Bush Doktrini ile yeniden yorumlanan önleyici meşru müdafaa doktrini karşısında Suudi Arabistan; Yemen'deki artan Husi tehdidi karşısında önleyici savaş pozisyonuna geçebilir ve bu durumu da meşru savunmasına dayanak olarak gösterebilirdi fakat Riyad yönetimi, Suudi Arabistan'a karşı "olması muhtemel" bir silahlı saldırıyı ispatlamak amacıyla ikna edici bir kanıt ileri sürmemiştir. İkinci bir husus ise, 2009'daki saldırıların altı yıl sonrasında bireysel meşru müdafaaaya başvurmak için bir tez olarak kullanılıp kullanılmayacağına ilişkin idi. Bu teze başvurulabilmesi için meşru müdafaa ile saldırı arasında bir zaman bağının olması gerekmektedir. Eğer meşru müdafaa hakkına başvuracak devlet o dönemde bunu yapacak kapasiteye haiz değilse hemen karşılık vereceğini gösterir sonrasında önemli bir ara vermeden meşru müdafaa hakkını icra eder. Üstelik 2009'daki Husi saldırılarına atıfta bulunulmasına karşın o dönemde Riyad yönetimi Husilerin çevrenmesi amacıyla kendi topraklarını Salih rejimine açmış nitekim Husiler de Suudi topraklarına girerek çatışma yürütmüştür. Bunun yanı sıra Riyad yönetimi, o dönemde askerî açıdan yetersiz olmadığı gibi Husi hedeflerine yönelik Ocak 2010'a kadar operasyonlar yürütmüştür. Bu yüzden operasyonların bireysel yönü de tartışmaya açıktır.

Yemen'deki operasyonların temel dayanağı ise; Hadi'nin isteğı doğrultusundaki yasal gerekçeye yani "davet üzerine müdahaleye" dayanmaktaydı. Başka bir ifade ile; kendi toprakları üzerinde kuvvet kullanımı için geçerli devlet rızasının, BM Şartı'nın 2(4) bölümündeki ihlali ortadan kaldırdığı genel olarak kabul edilmektedir fakat ülkedeki otoritelerin en yükseğinden gelmesi gereken bu davetin; iç savaş durumu ve kukla ya da sürgündeki rejimlerin olması durumunda uluslararası hukuk tarafından dışlandığı görüşü hakimdir. Bundaki temel etmenler ise; iç savaş durumunda kuvvet kullanılmamasının, halkların self-determinasyon hakkına müdahale etmeme prensibine özdeş görülmesi ve Hadi'nin, ülke üzerindeki efektif kontrolü ya da meşruluğundan kaynaklanmakta idi. İç savaş durumunda kuvvet kullanma yasağının varlığı kabul edilse bile isyancıların dış bir devletten destek alması durumunda; isyancılar karşısındaki hükümete askeri yardım sağlanması yahut başka bir ifade ile var olan yasadışı bir müdahaleye "karşılık verilmesine" olanak sağlayan bir istisna olduğu yaygın olarak kabul edilmektedir. Gerek Hadi'nin gerekse KİK üyesi ülkelerin yayınladığı bildirimlerde; "...ülke üzerindeki kontrollerini empoze etmek ve bölgedeki etkilerini

artırabilecekleri bir araca dönüştürmek isteyen bölgesel güçler tarafından destekleniyor olduğu...” ve “Yemen’deki istikrar ve güvenin sürekli altını kazmaya çabalayan daima dış kuvvetlerin bir aracı olmakla (United Nations Security Council, March 2015:4-5)” şeklindeki ifadeler ile İran’ın, Husilere askeri-lojistik destek sağladığına atıfta bulunulsa da İran’ın, Husiler üzerinde emir ve komuta uyguladığına ilişkin somut verilerin eksikliğinden dolayı koalisyon ülkelerinin, negatif eşitlik ilkesi çerçevesinde Hadi hükümetine olan askeri desteği tartışmaya açık bir konudur. Davet üzerine müdahale doktrininin bir diğer ayağı olan daveti gerçekleştiren kişinin ülke üzerindeki efektif kontrolü ve meşruluğu ele alındığında ise; Mansur Hadi, uluslararası toplumun gözünde tartışmasız bir şekilde Yemen’in meşru cumhurbaşkanı olarak görülmekteydi. Mansur Hadi ve hükümetinin hâlâ Yemen’in meşru temsilcileri olarak görülmesi, Yemen’deki koalisyon operasyonlarının uluslararası toplum tarafından hoş görülmesine neden olmaktadır. Örneğin benzer sürecin yaşandığı Ukrayna’da ise, uluslararası toplumun rolü Yemen’dekinden tamamen farklı olmuştur. Mart 2014’te ülkeden kaçarak Rusya’ya sığınan ve bu ülkeden askeri yardım talebinde bulunan Yanukoviç’in bu isteği, uluslararası toplum tarafından hoş karşılanmamıştır. Kısaca ifade etmek gerekirse, Suudi öncülüğündeki koalisyonun Yemen’de yürüttüğü operasyonların meşruluğuna ilişkin kuvvetli şüpheler bulunsa da ülkenin önemli bir bölümü üzerinde kontrolünü sürdüren ve uluslararası toplum tarafından meşru otorite olarak addedilen Mansur Hadi’nin yapmış olduğu askeri davet, bu operasyonların meşru temeline oturtulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ahmed, S. (30 August 2019). *AQAP in South Yemen: Past and Present*. The Washington Institute Improving the Quality of U.S. Middle East Policy. <https://www.washingtoninstitute.org/fikraforum/view/aqap-in-south-yemen-past-and-present>, Erişim Tarihi: 4.2.2020
- Akyurt, M.A. (2010). “*Yemen 2010*”, K. İnat, M. Ataman ve İ. N. Telci (Editörler). Ortadoğu Yıllığı 2010. (Birinci Baskı). Açılım Kitap, 313-34
- Alboshi, H. H. (2016). “*Ideological Roots of the Hūthī Movement in Yemen*”. *Journal of Arabian Studies*. 6(2), 143-62
- Alkaff, S.H.b.O. (2015-6). “*Counter Terrorist Trends and Analyses*”. *International Centre for Political Violence and Terrorism Research*. 7(1), 97-101
- Alley, A. L. (2013). “*Assessing (in) security after the Arab Spring: The Case of Yemen*”. *PS: Political Science and Politics*. 46(4), 721-6
- Alwazir, A. Z. (2013). “*Yemen’s Independent Youth and Their Role in the National Dialogue Conference: Triggering a Change in Political Culture*”. *SWP Comments*. No.23
- Arslan, İ. (2015). “*Yemen: İstikrarsızlaştırılan Bir Ülkede Bölgesel/Küresel Güç Mücadelesi*”. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 1(1), 17-48
- Augustin, A.L.A. (2014). “*Chanting for Southern Independence*”. *MERIP*. No.273, 11-13
- Aytintepe, M. ve Artokça, İ. (2013) “*Yemen*”. *TASAM*. Stratejik Rapor No:55
- Baron, A. (2015). “*Civil War in Yemen: Imminent and Avoidable*”. *European Council on Foreign Relations*. ECFR/130
- BBC Türkçe. (16 Mart 2014). “*Kırım’da Rusya’ya Bağlanma Referandumu*”. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/03/140316_kirim_referandum, Erişim Tarihi:7.8.2019
- Birleşmiş Milletler. “*Birleşmiş Millet Anlaşması ve Uluslararası Adalet Divanı Statüsü*”. <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/6535501-Birlesmis-Milletler-Antlasmasi.pdf>, Erişim Tarihi: 5.8.2019
- Boucek, C. and Revkin M. (2011). “*The Unravelling of the Salih Regime in Yemen*”. *CTC Sentinel*. 4(3), 1-4
- Brandt, M. (2013). “*Sufyān’s “Hybrid” War: Tribal Politics during the Hūthī Conflict*”. *Journal of Arabian Studies*. 3(1), 120-38
- Büyükkara, M.A. (2011). “*Sosyal, Siyasi ve Dini Yönleriyle Yemen Husi Hareketi*”. *Divan Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*. 16(30), 115-52
- Dahlgren, S. (2008). “*The Southern Movement in Yemen*”. *ISIM Review*. 2008(22), 50-1
- Dahlgren, S. (2010). “*The Snake with a Thousand Heads: The Southern Cause in Yemen*”. *MERIP*. No.256, 28-33
- Dresch, P. (1989). *Tribes, Government and History in Yemen*. (First Title). New York: Oxford Press
- Dresch, P. and Haykel B. (1995). “*Stereotypes and Political Styles: Islamists and Tribesfolk in Yemen*”. *International Journal of Middle East Studies*. 27(4), 405-31
- Durac, V. (2012). “*Yemen’s Arab Spring – Democratic Opening or Regime Maintenance?*”. *Mediterranean Politics*. 17(2), 161-78
- European Council on Foreign Relations. (2015). “*Mapping the Yemen Conflict*”. https://www.ecfr.eu/page/-/Mapping_Yemen_%281%29.pdf
- Edebiyat ve Sanat Akademisi. (9 Haziran 2015). *Belkis Saba Melikesi ve Efsanesi*. <https://edebiyatvesanatakademisi.com/edebiyat-terimleri-mazmunlar/belkis-saba-melikesi-ve-efsanesi/4801>, Erişim Tarihi: 18.2.2020
- Fattah, K. (2011). “*Yemen: A Social Intifada in a Republic of Sheikhs*”. *Middle East Policy*. 18(3), 79-85
- Ferro, L. and Ruys, T. (2018). “*The Saudi-led Military Intervention in Yemen’s Civil War-2015*”. *The Use of Force in International Law: A Case-Based Approach*. (Editors T. Ruys, O. Corten and A. Hofer). New York: Oxford University

Press, 899-912

- Gaston, E. (2014). "Process Lessons Learned in Yemen's National Dialogue". United States Institute of Peace. Special Report:342
- Georgia Report. (2009). *Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia* (Vol II). https://www.mpil.de/files/pdf4/IIFFMCG_Volume_II1.pdf, Erişim Tarihi:4.8.2019
- Gün, M.S. (2013). "Yemen'de Arap Baharı". *Yasama Dergisi*, 22, 119-40
- Gündüz, A. (2013). *Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar*. İstanbul: Beta Yayınları
- Hassan, A.S. (2014). "Yemen: National Dialogue Conference: Managing Peaceful Change?". *Conciliation Resources*. No:25, 50-4
- Hoke, Z. (13 February 2015). Yemeni Rebels Preach Unity but Stifle Opposition. *Voice of America*. <https://www.voanews.com/middle-east/yemeni-rebels-preach-unity-stifle-opposition>, Erişim Tarihi: 2.8.2019
- International Court of Justice. (1986). Case concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America). MERITS.
- Ishan Jan, M.N. and Lawan Haruna, A. (2015). "Saudi-Led Military Intervention in Yemen and International Law". *Pertanika Journal Social Science & Humanities*. No: 23, 191-200
- Joffé, G. (2010). "The al-Houthi Rebellion: The History Behind Yemen's Long-Simmering Rebellion". *Journal of International Peace Operations*. 5(4), 10-1
- Jones, C. (2011). "The Tribes that Bind: Yemen and the Paradox of Political Violence". *Studies in Conflict & Terrorism*. 34(12), 902-16
- Juneau, T. (2010). "Yemen: Prospects for State Failure – Implications and Remedies". *Middle East Policy*. 17(3), 134-52
- Juneau, T. (2013). "Yemen and the Arab Spring: Elite Struggles, State Collapse and Regional Security". *Orbis*. 57(3), 408-23
- Karadağ, U. (2016). "Birleşmiş Milletler Antlaşması'na Göre Meşru Müdafaa Hakkı". *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 7(2), 171-86
- Lux, A. (2009). "Yemen's Last Zaydī Imām: The Shabāb al-Mu'min, The Malāzim, and 'Hizb allāh' in The Thought of Ḥusayn Badr al-Dīn al-Ḥūthī". *Contemporary Arab Affairs*, 2(3), 369-434
- Maktary, S. and Smith K. (2017). Pathways for Peace & Stability in Yemen. Search for Common Ground. <https://www.sfcg.org/wp-content/uploads/2017/06/Pathways-for-Peace-Stability-in-Yemen.pdf>
- Northedge, L. (2013). "Is the US Shadow War Helping Yemen?". *Royal Institute of International Affairs*. 69(1), 34-6
- Nußberger, B. (2017). "Military Strikes in Yemen in 2015: Intervention by Invitation and self-defence in the course of Yemen's 'model transitional process'". *Journal on the Use of Force and International Law*. 4(1), 1-41
- Nünlist, C. (2015). "War in Yemen: Revolution and Saudi Intervention". *Center for Security Studies (CSS)*. No.175, 1-4
- Pazarıcı, H. (2013). *Uluslararası Hukuk*. (On İkinci Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi
- Peterson, J.E. (2013). "Yemen on the Precipice: Governing the Ungovernable", A. Kadhim. (Editor). *Governance in the Middle East and North Africa*. (First Title). London and New York: Routledge, 306-18
- Peterson, J.E. (2016). "Yemen: Tribes, The State and The Unravelling", U. Rabi. (Editor). *Tribes and States in a Changing Middle East*. (First Title). London: Oxford University Press, 111-45
- Pollak, N. and Knights, M. (2019). Gulf Coalition Operations in Yemen (Part 3): Maritime and Aerial Blockade. The Washington Institute for Near East Policy. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/gulf-coalition-operations-in-yemen-part-3-maritime-and-aerial-blockade>, Erişim Tarihi:7.8.2019
- Rugh, W.A. (2015). "Problems in Yemen, Domestic and Foreign". *Middle East Policy*. 22(4), 140-52
- Ruys, T. and Ferro L. (2016). "Weathering the Storm: Legality and Legal Implications of the Saudi-led Military Intervention in

- Yemen". *International and Comparative Law Quarterly*. No: 65, 61-98
- Schanzer, J. (2004). "Yemen's War on Terror". Foreign Policy Research Institute. 48(3), 517-31
- Stahn, C. (2003). "Terrorists Acts as 'Armed Attack': The Right to Self-Defence, Article 51 (1') of the UN Charter and International Terrorism". *The Fletcher Forum of World Affairs*. 27(2), 35-54
- Swietek, H. (2017). "The Yemen War: A Proxy War or a Self-Fulfilling Prophecy?". *The Polish Quarterly of International Affairs*. No:2, 38-54
- Şahin, T.Y. (2011). Uluslararası Politikada Orta Doğu. (*Üçüncü Baskı*). Ankara: Barış Kitap
- Taşdemir, F. (2006). Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi. (Birinci Baskı). Ankara: USAK Yayınları
- The Geneva Academy. (2017). "The Armed Conflict in Yemen: A Complicated Mosaic". The War Report 2017. <https://www.geneva-academy.ch/joomlatools-files/docman-files/The%20Armed%20Conflict%20in%20Yemen.pdf>
- Thiel, T. (20 July 2015). Yemen's Imposed Federal Boundaries. *Middle East Report Online*. <https://merip.org/2015/07/yemens-imposed-federal-boundaries/>, Erişim Tarihi:18.07.2019
- Topal, A. H. (12 Mart 2014). Kırım'ın İşgali ve Uluslararası Hukuk Krizi. Dünya Bülteni. <https://www.dunyabulteni.net/dubam/kirim-isgali-ve-uluslararasi-hukuk-krizi-h292196.html>, Erişim Tarihi:7.8.2019
- Transfeld, M. (2015). "The Failure of the Transitional Process in Yemen: The Houthi's Violent Rise to Power and the Fragmentation of the State". *SWP Comments*. No:6, 1-4
- Tunç, A. (2015). Uluslararası Hukukta Davetle Müdahale. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- UN General Assembly. (20 December 1966). International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, International Covenant on Civil and Political Rights and Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights. A/RES/2200(XXI)[A], 49-60
- United Nations General Assembly. (1 April 2014). "Resolution adopted by the General Assembly on 27 March 2014: 68/262. Territorial integrity of Ukraine". A/RES/68/262
- United Nations Security Council. (1 March 2014). "Ukraine, in emergency meeting, calls on Security Council to stop military intervention by Russian Federation". SC/11302
- United Nations Security Council. (11 July 2014). "Security Council Press Statement on Fighting in Yemen". SC/11470
- United Nations Security Council. (14 April 2015). "Resolution 2216 (2015)". S/RES/2216 (2015)
- United Nations Security Council. (21 October 2011). "Resolution 2014 (2011)". S/RES/2014(2011)
- United Nations Security Council. (22 March 2015). "7411th meeting: The Situation in the Middle East". S/PV.7411
- United Nations Security Council. (27 March 2015). "Identical letters dated 26 March 2015 from the Permanent Representative of Qatar to the United Nations addressed to the Secretary-General and the President of the Security Council". S/2015/217
- United Nations Security Council. (31 January 2017). "Letter dated 27 January 2017 from the Panel of Experts on Yemen addressed to the President of the Security Council". S/2017/81
- Vermeer, Z. (2015). The Jus ad Bellum and the Airstrikes in Yemen: Double Standards for Decamping Presidents? *European Journal of International Law*. <https://www.ejiltalk.org/the-jus-ad-bellum-and-the-airstrikes-in-yemen-double-standards-for-decamping-presidents/>, Erişim Tarihi:4.8.2019
- Winter, L. (2011). Conflict in Yemen: Simple People, Complicated Circumstances. *Middle East Policy*. 18(1), 102-20
- Winter, L. (2012). Riyadh Enters the Yemen-Huthi Fray. *Middle East Quarterly*. 19(1), 67-74
- World Population Review. (19 June 2019). "Yemen Population 2019". <http://worldpopulationreview.com/countries/yemen->

population/, Erişim Tarihi:27.06.2019

Worth, R.F., and Chivers C.J. (2 March 2013). Seized Chinese Weapons Raise Concerns on Iran. New York Times, <https://www.nytimes.com/2013/03/03/world/middleeast/seized-arms-off-yemen-raise-alarm-over-iran.html>, Erişim Tarihi: 2.8.2019